

מכללת לוינסקי לחינוך
רשות המחקר, ההערכה והפיתוח

תכנית "מפתח" – הערכה
דוח מחקר/ הערכה
2009-15

שמות החוקרים:

ד"ר רחל שגיא

ד"ר חנה עזר

עוזרת המחקר:

אביבה אבידן

המחקר נערך בתמיכת התזמורת הפילהרמונית הישראלית
ומכללת לוינסקי לחינוך
בחסות אירית רוב, מנהלת תכנית "מפתח",
התזמורת הפילהרמונית הישראלית
ובסיוע ד"ר דוצ'י ליכטנשטיין, מנהלת פדגוגית של תכנית "מפתח" מטעם ביה"ס
לחינוך מוזיקלי-המדרשה למוזיקה במכללת לוינסקי

יולי 2009

© כל הזכויות שמורות לרשות המחקר, ההערכה והפיתוח

רשות המחקר, ההערכה והפיתוח, מכללת לוינסקי לחינוך, רח' שושנה פרסיץ 15

קרית החינוך תל-אביב, ת.ד. 48130 תל-אביב 61481.

פקס: 03-6901645 טל"מזכירות: 03-6902422 טל"חוקרים: 03-6901539

דוא"ל: mop@levinsky.ac.il אתר הרשות: www.levinsky2006.macam98.ac.il/mop07

תוכן העניינים

4	רשימת לוחות
6	רשימת תרשימים
7	תקציר
10	1. רקע תיאורטי
10	1.1 מטרות תכנית "מפתח" בזיקה למטרות החינוך המוזיקלי
12	1.2 מטרות, יעדים אופרטיביים ועקרונות פריסה של תכנית "מפתח"
13	1.3 עקרונות התוכנית
15	1.4 מטרות המחקר
17	2. מתודולוגיה
17	2.1 אוכלוסיה
18	2.2 כלי המחקר
	2.3 הליך 19
20	2.4 מגבלות המחקר
21	3. ממצאים
21	3.1 שביעות רצון מתכנית "מפתח"
25	3.2 זיקה בין המוזיקה לחיי בית הספר
28	3.3 זיקה בין ההכנה בכיתה להנאה בקונצרטים בהיכל התרבות
31	3.4 עמדות כלפי המפגשים עם הנגנים
35	3.5 עמדות כלפי הקונצרטים
39	3.6 תפיסת התרומה של האזנה למוזיקה
41	3.7 היצירות המהנות ביותר
46	3.8 עמדות המורים למוזיקה
46	3.8.1 על תכנית "מפתח"
47	3.8.2 החשיבות העיקרית של תכנית "מפתח"
	3.8.3 "הפילהרמונית רוקדת" - על המפגשים המוזיקליים (עם נגנים ומנחה) בבית הספר
48	3.8.4 "הפילהרמונית רוקדת" - על הקונצרט בהיכל התרבות
49	3.8.5 לקראת המשך התכנית והרחבתה - המלצות המורים
51	4. דיון
55	4.1 המלצות
56	5. ביבליוגרפיה
58	6. נספחים

- 58..... 6.1 נספח 1- שאלון לתלמידים תשס"ט
- 61..... 6.2 נספח 2 - שאלון למורים תשס"ט

רשימת לוחות

- 17..... : 1 לוח : התפלגות התלמידים בזיקה לכיתה ולמגדר
- לוח 2 : שביעות רצון מתכנית מפתח, השוואה בין הכיתות: שכיחויות באחוזים של המדרגים מסכים ומסכים מאוד מאוד, ממוצעים, (סטיות תקן) וערכי t21
- לוח 3: שביעות רצון מתכנית "מפתח", השוואה בין הכיתות והמגדר: ממוצעים (סטיות תקן) וערכי t22
- לוח 4: שביעות רצון מתכנית "מפתח", השוואה בין מנגנים ללא מנגנים והמגדר: ממוצעים (סטיות תקן) וערכי t24
- לוח 5: עמדות כלפי הזיקה בין המוזיקה לחיי ביה"ס, השוואה בין הכיתות: שכיחויות באחוזים של המדרגים מסכים ומסכים מאוד מאוד, ממוצעים, (סטיות תקן) וערכי t25
- לוח 6: עמדות כלפי הזיקה מוזיקה-חיי ביה"ס, השוואה בין הכיתות והאזורים: ממוצעים (סטיות תקן), ערכי F , דנקן ו- t27
- לוח 7: תפיסת הזיקה הכנה-קונצרטים, השוואה בין הכיתות: שכיחויות באחוזים של המדרגים מסכים ומסכים מאוד מאוד, ממוצעים, (סטיות תקן) וערכי t28
- לוח 8: תפיסת הזיקה הכנה-קונצרטים, השוואה בין הכיתות והאזורים: ממוצעים (סטיות תקן), ערכי F , דנקן ו- t30
- לוח 9: עמדות כלפי המפגשים עם הנגנים, השוואה בין הכיתות: שכיחויות באחוזים של המדרגים מסכים ומסכים מאוד מאוד, ממוצעים, (סטיות תקן) וערכי t31
- לוח 10: עמדות כלפי המפגשים עם הנגנים: ממוצעים, (סטיות תקן) וערכי t בזיקה לכיתה ולמגדר.....33
- לוח 11: עמדות כלפי המפגשים עם הנגנים: ממוצעים, (סטיות תקן) וערכי t בזיקה לכיתה ולנגינה בכלי נגינה.....34
- לוח 12: עמדות כלפי הקונצרטים, השוואה בין הכיתות: שכיחויות באחוזים של המדרגים מסכים ומסכים מאוד מאוד, ממוצעים, (סטיות תקן) וערכי t35
- לוח 13: תפיסת התרומה של האזנה למוזיקה, השוואה בין הכיתות: שכיחויות באחוזים של המדרגים מסכים ומסכים מאוד מאוד, ממוצעים, (סטיות תקן) וערכי t39
- לוח 14: תפיסת התרומה של האזנה למוזיקה, השוואה בין הכיתות והמגדר: ממוצעים (סטיות תקן) וערכי t40
- לוח 15: התפלגות הבחירה ביצירה מהנה ביותר.....41
- לוח 16: ניבוי שביעות הרצון.....45
- לוח 17: על תכנית מפתח: אחוז המדרגים במידה רבה ובמידה רבה מאוד, ממוצעים וסטיות תקן.....46

- לוח 18: תפיסת החשיבות של היבטים בתכנית "מפתח" 47
- לוח 19: תפיסת היבטים שונים של המפגשים בבית הספר 48
- לוח 20: תפיסת היבטים שונים של הקונצרטים 49

רשימת תרשימים

- 22..... תרשים 1. שביעות רצון מתכנית "מפתח": השוואה בין הכיתות
- 23..... תרשים 2. שביעות הרצון מתכנית "מפתח": השוואה בין הכיתות והמגדר
- 24..... תרשים 3. שביעות רצון מתכנית "מפתח": השוואה בין מנגנים לכאלה שאינם מנגנים
- תרשים 4. שביעות הרצון מתכנית "מפתח": השוואה בין תלמידים שמנגנים ושאין מנגנים
- 25..... בזיקה למגדר
- 26..... תרשים 5. עמדות כלפי הזיקה בין המוזיקה לחיי בי"ס: השוואה בין הכיתות
- 27..... תרשים 6. עמדות כלפי הזיקה מוזיקה-חיי בי"ס: השוואה בין הכיתות והאזורים
- 29..... תרשים 7. תפיסת הזיקה הכנה-קונצרטים: השוואה בין הכיתות
- 30..... תרשים 8. תפיסת הזיקה הכנה-קונצרטים: השוואה בין הכיתות והאזורים
- 32..... תרשים 9. עמדות כלפי המפגשים עם הנגנים: השוואה בין הכיתות
- 33..... תרשים 10. עמדות כלפי המפגשים עם הנגנים: השוואה בין הבנים לבנות בזיקה לכיתה
- תרשים 11. עמדות כלפי המפגשים עם הנגנים: השוואה בין המנגנים ללא מנגנים בזיקה
- 34..... לכיתה
- 36..... תרשים 12. עמדות כלפי הקונצרטים: השוואה בין הכיתות
- 37..... תרשים 13. עמדות כלפי הקונצרטים: השוואה בין תלמידים מנגנים לאלה שאינם מנגנים
- תרשים 14. תפיסה של השפעת המפגש והקונצרט על מידת ההקשבה למוזיקה: הבדלים
- 38..... בין הכיתות
- 39..... תרשים 15. תפיסת התרומה של האזנה למוזיקה: השוואה בין הכיתות
- 40..... תרשים 16. תפיסת התרומה של האזנה למוזיקה, השוואה בין הכיתות והמגדר
- 44..... תרשים 17. הבדלים בין המדדים השונים
- 47..... תרשים 18. תפיסת החשיבות של היבטים בתכנית מפתח

תקציר

מחקר ההערכה המוצג בדוח המחקר מציג עמדות של תלמידים ושל מורים למוזיקה שמשתתפים בתכנית "מפתח" 2009 כלפי ההיבטים השונים של התוכנית: ההכנה לקראת הקונצרטים, המפגשים הקאמריים עם נגני התזמורת הפילהרמונית והמנחה בבית הספר, והקונצרטים הסימפוניים בהיכל התרבות. כמו כן, בדק המחקר גם את שביעות הרצון של התלמידים מהשתתפותם בתכנית זו. במחקר השתתפו 409 תלמידים מ-9 בתי ספר מאזור המרכז מתוך 20 בתי ספר שמשתתפים בתכנית, אשר נבחרו כך שיהיה ייצוג הן לרמה הסוציו-אקונומית של בתי הספר והן לאזור בו הם נמצאים (תל אביב והסביבה). במדגם 55.5% מהתלמידים מכיתות ה' ו- 44.5% מכיתות ו'. בנוסף הועברו שאלונים ל-28 מורים המלמדים בתוכנית. השאלונים שהועברו לתלמידים ולמורים בדקו את עמדותיהם כלפי ההיבטים של התכנית על סולם ליקרט בן 4 ו-5 דרגות. להלן עיקרי הממצאים. עמדות תלמידים

1. שביעות הרצון של התלמידים מהשתתפות בתכנית "מפתח" הינה ברמה בינונית גבוהה (ממוצע 3 בסולם בן 4 דרגות), מעל לכל ההיבטים שנבדקו בשאלון.
2. שביעות הרצון מנובאת על ידי: העמדות כלפי הקונצרטים בהיכל התרבות, תפיסת הזיקה בין ההכנה בכיתה לקונצרטים בהיכל התרבות, תפיסת הזיקה בין המוזיקה לחיי בית הספר ותפיסת התרומה של האזנה למוזיקה. ככל שהרמה של מדדים אלה גבוהה יותר שביעות הרצון גבוהה יותר.
3. תלמידי כיתות ה' שבעי רצון מהשתתפות בתכנית "מפתח" במידה רבה יותר מתלמידי כיתות ו'. למרות זאת הכיתה כמשתנה איננה מנבאת את שביעות הרצון.
4. העמדות של תלמידי כיתות ה' גבוהות יותר מהעמדות של תלמידי כיתות ו' בכל המדדים שנבדקו.
5. תלמידים מנגנים שבעי רצון מהשתתפות בתכנית יותר מאלה שאינם מנגנים. עמדותיהם כלפי המפגשים בביה"ס עם הנגנים וכלפי הקונצרטים בהיכל התרבות יותר חיוביות מאלה שאינם מנגנים.
6. רמת שביעות הרצון של הבנים שאינם מנגנים נמוכה יחסית לבנות שמנגנות ואף אלה שאינם מנגנות. אין הבדלים בשביעות הרצון מהשתתפות בתכנית בין הבנים והבנות שמנגנים.
7. עמדותיהן של הבנות כלפי המפגשים בביה"ס עם הנגנים וכלפי התרומה של האזנה למוזיקה יותר חיוביות מהעמדות של הבנים.

8. המנחה במפגש עם הנגנים בביה"ס נתפס כמשפיע על הריכוז יותר מהמנחה בקונצרט בהיכל התרבות.
9. היצירות המהנות שנבחרו על ידי כ- 45% מהתלמידים הן 'מארש החתונה' מתוך 'חלום ליל קיץ' ו'ממבו וסקרצו' מתוך 'סיפור הפרברים'.
10. הנימוק העיקרי לבחירה של היצירות הללו על ידי כ- 70% מהתלמידים, מתמקד בסיבות הקשורות במאפיינים מוזיקליים כגון: הקצביות שלה, הגוון/משפחות כלים, וההשתתפות הפעילה בקונצרט.
11. לא נמצאו הבדלים בזיקה למצב הסוציו-אקונומי של בית הספר ברוב המשתנים

עמדות המורים

1. מפגשים עם הנגנים והמנחה בבית הספר - כל המורים מסכימים במידה רבה ורבה מאוד על כך שנוצרת אווירה אינטימית במפגשים והם מאורגנים היטב.
2. הקונצרטים - קיימת שביעות רצון רבה מהקונצרטים, והמורים חשים תחושת סיפוק גבוהה (ממוצע 4.89 בסולם בן 5 דרגות) מצפייה בתלמידים שלהם.
3. השתתפות המנהל – 50% מהמורים תופסים את השתתפות המנהל במפגשים במידה נמוכה.

המלצות

- להמשיך ולשמור על אופייה הייחודי של התוכנית הן מבחינת טווח הגילאים של התלמידים המשתתפים בה: כיתות ג' ו'ו', והן מבחינת ההיבטים המרכיבים אותה: הכנה, מפגשים, קונצרטים.
- לנסות לקרב את הבנים בעיקר אלה בכיתה ו' באמצעים דידקטיים יצירתיים לתוכנית. בהקשר זה, חשוב להשקיע בהבניה נוספת של התוכנית במהלך שלבי ההכנה, ולסגלה לאוכלוסיה חסרת קשב וריכוז.
- להרבות ביצירות בהן התלמידים משתתפים כדי להגביר את ההנאה.
- לבדוק מהן נקודות התורפה של היצירות שלא נתפסו כמהנות ולבדוק בדיקה מחודשת של מתודולוגיות ההוראה וגישות החשיפה אליהן.
- להביא לידיעת בתי הספר את תפיסת התלמידים בדבר ההשפעה של המוזיקה על חיי בית הספר ועל התרומה שלה על פי התלמידים.
- להגביר את המעורבות של הסמכות הבית ספרית, כגון המנהל, הן בתוכנית באופן גלובלי והן בשיעורים באופן ספציפי. מעורבות כזו תקטין את בעיות המשמעת ותחזק את מעמד המורים למוזיקה, המגיעים רק פעם בשבוע לכיתה.

- להביא לידיעת כל המורים המשתתפים בתכנית את החשיבות שבמילוי שאלוני ההערכה, שכן בעשותם זאת הם יכולים להיות שותפים לקביעת הכיוון, התכנים ומרכיבי ההשפעה של התכנית בעתיד.

1. רקע תיאורטי

1.1 מטרות תכנית "מפתח" בזיקה למטרות החינוך המוזיקלי

החינוך המוזיקלי, מושתת על שלושה צירים מרכזיים: האזנה, ביצוע ויצירה. הוא מבוסס על גוף ידע רב-גוני, בעל מטען סגנוני, היסטורי ותרבותי מקיף ורב-משמעי. אליוט (Elliot, 1994), מהוגי הפילוסופיה הפרגמטית של החינוך המוזיקלי, מגדיר את תהליך ההוראה-למידה של המוזיקה כרפלקסיה מקיפה בזיקה אל התרבויות המוזיקליות השונות - על המשמעויות ועל הפרקטיקות שלהן - ובזיקה אל ריבוי האינטליגנציות ואל הערכים והמסורות של המאזין הלומד.

ציר ההאזנה, המתנהל בדרך כלל תוך האזנה למוזיקה מוקלטת, מקבל את מלוא משמעותו שעה שהתלמיד נחשף אל הביצוע ה"חי" של היצירות המוזיקליות. מפגשים עם מוזיקה חיה לקהל תלמידים מושכל מזמנים באופן בלעדי אינטראקציה אמנותית ואנושית מיוחדת במינה בין היצירה המבוצעת, הגוף האמנותי המבצע והמאזין. במפגשים עם המוזיקה "החיה" מתעוררים רגשי אמפטיה והזדהות עם האמנים המבצעים והיצירה הנשמעת. רק במהלכם מומחשים פרמטרים מוזיקליים הן בהיבטים הטכניים והן בממד האקספרסיבי. המפגשים עם המוזיקה "החיה" מעמידים על סדר היום הבית ספרי קודים של תרבות הקשב, הבנת הנשמע, ויכולת הביטוי והפרשנות כאחד לרפרטואר מוזיקלי מגוון (Lichtensztajn, 2007).

החינוך המוזיקלי בכלל והקונצרט "החי" בפרט חשובים לכלל התלמידים המשתתפים, ובמיוחד לקהל תלמידים המזוהה עם קהילייה רב-תרבותית, שכן הם מהווים גורם מלכד - ישיבה בצוותא באודיטוריום, צפייה במתרחש על הבמה, והאזנה לקונצרט. העובדה שאין זה מדובר באירוע חד פעמי, כי אם בתכנית מובנית רב-שנתית, מאפשרת התחלה של הבניית זיכרון משותף. (ibid.)

תכנית "מפתח", תכנית לחינוך מוזיקלי וקשר עם הקהילה, הוקמה לפני קרוב לעשור ביזמת התזמורת הפילהרמונית הישראלית, ומאז פועלת בשיתוף פעולה עם המדרשה למוזיקה במכללת לוינסקי לחינוך, הפיקוח על החינוך המוזיקלי, מחלקות החינוך והתרבות של עיריית ת"א, וסל תרבות ארצי. התכנית מקיפה כיום מגוון בתי-ספר יסודיים, יהודיים וערביים, בעיקר באזור המרכז, בתי-ספר תיכוניים עם מגמות מוזיקה ובתי-ספר תיכוניים ללא מגמות מוזיקה בכל רחבי הארץ וכן גני ילדים באזור תל אביב-יפו. הרכב מוסדות החינוך המשתתפים בתכנית הוא הטרוגני, הוא מייצג רקעים חברתיים ותרבותיים שונים, מן המרכז ומן הפריפריה, תלמידים ילדי הארץ, יהודים וערבים, ילדי עולים, ובני עובדים זרים.

תכנית "מפתח" מושתתת על חלק מן המטרות המרכזיות של החינוך המוזיקלי – הכרת רפרטואר מוזיקלי-אומנותי רחב, רכישת ידע על המלחין על רקע זמנו, הוראת מיומנויות דרך

יצירות הרפרטואר הנלמד, פיתוח קשב והאזנה, ועידוד לשיפוט והערכה לדרכי הביצוע. יחד עם זאת תכנית "מפתח" מתווה תפיסה משלה, אשר במרכזה שילוב המוזיקה האומנותית ה"חיה" כחוליה מרכזית בקוריקולום הבית-ספרי.

האזנה למוזיקה היא אחד מן התחומים העיקריים של החינוך המוזיקלי, כשהאחרים הם: ביצוע, יצירה והלחנה. אחרי סיום לימודיהם בבית-הספר ימשיכו רוב התלמידים לעסוק במוזיקה כמאזינים, ורק מיעוטם יהפכו למבצעים, ועוד פחות מכך למלחינים. מכאן החשיבות הרבה של טיפוח ההאזנה.

רימר (1994) טוען בספרו "הפילוסופיה של החינוך המוזיקלי" כי היכולת לקלוט צלילים מוזיקליים, להבין את משמעותם ולהבנות משמעות זו באופן יצירתי, כלומר היכולת להאזין מתוך מחשבה, היא אחד הממדים שבבסיס הקוגניציה המוזיקלית. כל התבונות המוזיקליות תלויות למעשה בהאזנה. הוא קורא לאספקט זה של הקוגניציה המוזיקלית "לדעת מבפנים". על-פי תפיסתו, אחת המחויבויות של החינוך המוזיקלי היא לטפח בכל תלמיד, כמרכיב חיוני בחינוכו הכללי, את הפוטנציאל הטמון בו לתבונה מוזיקלית ולידיעת המוזיקה. זאת בנוסף על טיפוח ה"לדעת כיצד" הכולל את ההלחנה, הביצוע והאלתור, המהווים יחדיו את הדרך השנייה לדעת מוזיקה – "ליצור אותה". הדרך המועדפת לחינוך מוזיקלי, על-פי רימר, ובהשפעת גרדנר, היא עירוב התלמידים בגילוי, בחקר ובפתרון סוגיות מוזיקליות, והפעלתם ברמות חשיבה גבוהות בתחום זה, על מנת שיעניקו משמעות של ממש למוזיקה (מתוך "עימות בין בנט רימר לאד גורדון", 2002).

על-פי וינר (1982), המאזין למוזיקה עסוק ללא הרף בארגון ובפתרון בעיות, גם אם הוא אינו מודע לכך. ארגון הגירויים האקוסטיים המגיעים אליו ויצירת מבנה המעניק להם משמעות הם אלה שהופכים עבור המאזין את רצף הצלילים ליצירת אמנות (ברנד, 1997). כהן (1980, 1986) מצאה יכולת כזו של ארגון צלילים ליחידות בעלות משמעות אפילו אצל מאזינים צעירים מאד.

ארגון MENC, הארגון הלאומי האמריקאי לחינוך מוזיקלי, אשר הנורמות הנקבעות על ידו משפיעות על הלכי הרוח בחינוך המוזיקלי במקומות רבים בעולם, קבע כי מטרת החינוך המוזיקלי, בעולם משתנה תדירות, ובעיקר בארצות בהן קיימת רב-תרבותיות, הן: "קידום עשייה פורייה בתחום החינוך המוזיקלי, הכנסת עושר וגיוון בתוכניות לחינוך מוזיקלי, מתן הזדמנויות לנגינה בקרב אוכלוסיות רחבות של תלמידים, שימוש בטכנולוגיה לצורכי מוזיקה ומעורבות פעילה בעשיית מוזיקה מחוץ לבית-הספר ובהמשך החיים בתום הלימודים".

בסטנדרטים לחינוך מוזיקלי שקבע הארגון מדובר בהקדשת החינוך המוזיקלי ל:

- שירה ביחד תוך שימוש ברפרטואר מוזיקלי רחב.
- נגינה במגוון כלים, לבד ובחברותא, בשימוש ברפרטואר מוזיקלי רחב.
- אלתור מלודיות, וריאציות וקטעי ליווי.

- חיבור וארגון מוזיקה בגבולות נתונים.
 - קריאת וכתובת תווים.
 - האזנה, ניתוח ותיאור מוזיקה.
 - הערכת מוזיקה וביצועים מוזיקליים.
 - הבנת הקשר בין מוזיקה לאמנויות אחרות ולדיסציפלינות אחרות, שאינן אמנויות.
 - הבנת ההיסטוריה של המוזיקה בזיקה להיסטוריה הכללית ולתרבות במובן הרחב.
- חמשת הסטנדרטים הראשונים עוסקים בפן של ביצוע מוזיקלי בשירה, בנגינה, באלתור וביצירת מוזיקה בגבולות נתונים. ארבע המטרות האחרונות עוסקות בהאזנה למוזיקה ובפיתוח יכולות ניתוח תיאור והערכה, בהתייחסות למוזיקה כחלק מן התרבות במימד ההיסטורי ובראיית ההקשרים השונים שלה.
- המסמך הרשמי הרחב ביותר המטפל במטרות וביעדים של החינוך המוזיקלי בישראל יצא לאור בסוף שנות השבעים (שמואלי, אורבך, טל-עטרני, מזרחי, קירש ותלמי, 1978). מדובר בהצעה לתכנית לימודים בתחום החינוך המוזיקלי המשתרעת על 77 עמודים ומציעה דרכים לממש בבית הספר את חשיפתו של הרפרטואר המוזיקלי הרלוונטי לתרבויות ישראל, הכרותו ולמידתו. במסמך זה מושם הדגש על הקניית הביצוע ובצדו האזנה. גם התכנית מטעם MENC וגם המסמך הישראלי מהווים בסיס לתכנית הלימודים השוטפת בחינוך מוזיקלי.
- ענבר (1997) מתייחסת לסוגיית בניית תכנית ליבה ללימודי המוזיקה במערכת החינוך בישראל, ומדברת על הצורך להכניס לתכנית הליבה את הפן הקולט – הקשבה למוזיקה, בצד הפן היוצר – ביצוע והבעה מוזיקליים באמצעות הקול, תנועות הגוף ונגינה בכלים. ענבר רואה במוזיקה, בין השאר, כלי ערכי לשימור מורשת תרבותית. ככזו, יכולה ההאזנה למוזיקה אמנותית להיתפס כשימור אוצרות התרבות. ברנד (1997) טוענת כי עצם החשיפה למוזיקה עשויה ליצור העדפה של מוזיקה שקודם לכן לא הייתה מוכרת, וכי חשיפה המלווה הדרכה מגבירה עוד יותר את ההנאה מן המוזיקה, ועשויה אף לעודד העתקת ההעדפה למוזיקה חדשה, לא מוכרת.
- פטרסון (Peterson, 2002) מגדירה את פרקטיקת ההאזנה למוזיקה כתהליך קונסטרוקטיבי פעיל ומעמידה אותה כתהליך מנטאלי יצירתי שווה ערך לביצוע ולהלחנה (music making). בזאת מבטלת פטרסון את ההיררכיה המסורתית בין תחומי דעת ומעשה פעילים ויצירתיים בחינוך המוזיקלי ובהוראת המוזיקה.

1.2 מטרות, יעדים אופרטיביים ועקרונות פריסה של תכנית "מפתח"

תכנית "מפתח" העמידה בראש יעדיה את ציר האזנה למוזיקה אמנותית בביצוע חי, קרי, הקונצרט החי לקהל תלמידים מושכל, לפי מטרות - העל הבאות:

- 1) הכנת עתודה של מאזינים רגישים, מבצעים וחובבי מוזיקה
- 2) העלאת המודעות של הלומד בדבר המטען הרגשי, האסתטי, הקוגניטיבי והחברתי הטמונים במוזיקה האמנותית ובביצועה החי
- 3) שילובו של הקונצרט החי בתכנית הלימודים הבית ספרית
- 4) העלאת מפעלי המוזיקה והחינוך המוזיקלי על סדר היום החברתי והתרבותי בכלל ובזה הבית ספרי בפרט
- 5) העלאת המודעות לתרבות הקשב, הסובלנות והכבוד ההדדי

יעדים אופרטיביים

- חשיפת הלומדים לרפרטואר ייצוגי של מוזיקה אמנותית מתרבויות ותקופות שונות, על מרכיביה ומאפייניה הסגנוניים בתחום הז'אנרים, התזמור, היסוד המלו-ריתמי, הדינמיקה, המרקם, המבנה.
- התוודעות הלומדים אל מאפייני התזמורת, על הרכביה ונגינה, אל רזי הנגינה בצוותא, אל תפקידי המנצח ועוד.
- חשיפה אל האיכויות של גוף אמנותי מוביל, אל האמן- המבצע, אל דרכי הביצוע וההבעה, דרך המפגש הבלתי אמצעי בין הנגנים והלומדים בין כתלי בית הספר ומחוצה לו, באולם הקונצרטים.
- התקרבות ו"התיידדות" עם ביתה של התזמורת, קרי, אולם הקונצרטים בו מתקיימים באופן סדיר הקונצרטים הסימפוניים

1.3 עקרונות התוכנית

עקרונות התכנית הותוו בשיתוף פעולה בין התזמורת הפילהרמונית הישראלית לבין המדרשה למוזיקה במכללת לוינסקי לחינוך ועיקריהם יצינו להלן¹:

א. תכנית אופרטיבית תלת-שנתית בבית הספר היסודי:

תכנית הליבה מיועדת לארבע כיתות לימוד בבית-הספר היסודי, ג-ד-ה-ו. יש בה שלושה מרכיבים שכולם מתקיימים בכל אחת מהשנים:

- הוראה בכיתה של יצירות שינוגנו בקונצרטים. אמצעי העזר להוראה הם השתלמויות מטעם הצוות הפדגוגי של המדרשה למוזיקה ושל מכללת לוינסקי, ו"מדריכי האזנה" המחברים על ידי צוות המדרשה למוזיקה.

1. עקרונות התכנית וקווייה נערכו על ידי הגב' אירית רוב, מנהלת תכנית "מפתח", התזמורת הפילהרמונית הישראלית וד"ר דוצ'י ליכטנשטיין, בית הספר לחינוך מוזיקלי- המדרשה למוזיקה, במכללת לוינסקי לחינוך,

- שלושה מפגשים מוזיקליים בבית-הספר בביצוע הרכבים קאמריים של התזמורת הפילהרמונית ובהנחיית מנחה/פרח הוראה של המדרשה למוזיקה. המפגשים מקדימים את הקונצרטים, מתמקדים באותן יצירות שינוגנו בקונצרט, ומזמנים הכרות בלתי אמצעית, עם נגני התזמורת והרכבי כלי הנגינה.
 - שני קונצרטים סימפוניים בהיכל-התרבות שמהווים את גולת הכותרת של הפעילות בכל מסטר.
- יוצא אפוא שבמהלך שלוש שנות לימודים, כל לומד משתתף בשישה מפגשים קאמריים בין כותלי בית-הספר ובשישה קונצרטים סימפוניים בהיכל-התרבות.

ב. הכנת הלומדים לקראת הקונצרט:

הקונצרט מזמן חוויה חדשה וייחודית; הנחת היסוד של הפרויקט היא שמידת ההנאה, התובנה, האמפטיה וההזדהות אצל המאזין הצעיר בעת ההתרחשות המוזיקלית תלויה בעיקר, במידת ההכנה מראש ובתהליך שהוא חווה תוך כדי ההכנה. תהליך ההכנה מתרחש בשיעורי המוזיקה בכיתה ובמהלך המפגשים המוזיקליים בבית-הספר שמטרתם, כאמור, לחשוף בפני התלמידים את נגני התזמורת ואת כלי הנגינה שלהם ב"מרחב אינטימי" ובכך להעצים את החוויה הרגשית והאינטלקטואלית בשעת הביצוע.

ג. רב-מערכתיות

ייחודה של התכנית בעבודה משותפת רב-מערכתית בה מעורבים הגורמים הבאים:

- התזמורת הפילהרמונית הישראלית
- המדרשה למוזיקה במכללת לוינסקי לחינוך, המוסד הפדגוגי המכשיר מורים למוזיקה
- המורים למוזיקה וגורמים מובילים בבית-הספר
- מנחים צעירים/פרחי הוראה במוזיקה
- הפיקוח המחוזי על הוראת המוזיקה
- מחלקות התרבות, החינוך והאמנות ברשויות המקומיות ובמנהל החינוך
- סל תרבות ארצי
- רשות המחקר של מכללת לוינסקי לחינוך

ד. רצף והמשכיות

בקונצרט "החי" הלומד הצעיר שומע, מאזין ו"רואה" את הצלילים וככל שפה, תהליך הקנייתה של המוזיקה מחייב את גורם הזמן, המעקב, המשוב, השיפוט וההערכה. לכן על מנת להשביח את המפגש הבלתי אמצעי בין הלומד ובין עולם המוזיקה יש לבנות בסיס מוצק בשלבים מתוכננים היטב בהתאם להתפתחות הקוגניטיבית והרגשית של המאזין הצעיר, ולטפח בו בזמן את תרבות הקשב.

כל פעילות המתבצעת על ידי המורה למוזיקה, המנחים, ההרכבים המצומצמים של התזמורת והתזמורת כולה, היא חולייה בתוך סדרה סמסטריאלית, שנתית, דו-שנתית ותלת-שנתית.

שיקולי דעת בבחירת רפרטואר הקונצרטים, עריכתם ודרכי הנחייתם בבתי ספר יסודיים

מיקוד הקשב של המאזין הינו בזיקה אמיצה אל מאפייני היצירה, הזמן והמקום של היצירה ברצף של התכנית, וכמובן מידת ההכנה וההיכרות עם יצירה זו אחרת. על בסיס ההתפתחות הקוגניטיבית והרגשית של התלמידים, תכנית "מפתח" שואפת למתוח את סף הקשב שלהם ולאטגר אותם במידת המורכבות של סוגי רפרטואר של הקונצרטים, לדוגמה: מיצירות חד-פרקיות קצרות וסוגניות אל עבר פרקי סימפוניות ארוכים יחסית, ממוזיקה תוכניתית אל עבר מוזיקה מופשטת – אבסולוטית, "טהורה". עריכת התכניות מושתתת על עיקרון הגיון והשוני בתוך האחדות, לפי נושא מוזיקלי וחץ מוזיקלי מארגן. כל קונצרט נבנה על פי חלופה בין יצירות תוססות וקצביות לבין יצירות ליריות ותובעניות יותר למאזין הצעיר. השתתפות התלמידים בשירה, בהקשה או בתנועה באה לידי ביטוי ביצירות בכורה אינטראקטיביות (פרי עתם של מלחינים ישראלים המוזמנות מידי שנה על ידי מובילי התכנית), או במבחר קטעים מתוך הרפרטואר השוטף.

הביצוע וההנחיה של הקונצרט מעמידים את המוזיקה ואת האמנים כ"שחקנים ראשיים" של האירוע הקונצרטי. ואכן, תכנית "מפתח" שואפת לממש את האירוע החוויתי תוך הימנעות מעזרים שאינם רלוונטיים לרפרטואר, ואשר עלולים להסיט את תשומת הלב החושית ולהסיח את הדעת מן ההתרחשות המוזיקלית עצמה. האמונה הבסיסית של מובילי התכנית היא שההתרחשות הסונורית האיכותית העולה מבמת היכל התרבות היא זו האמורה לעורר עניין, התרגשות וקרבה לרפרטואר המושמע ולדרכי ביצועו; כל אלה בזיקה לשלבי ההכנה שנרכשו טרם כניסתם להיכל התרבות. לפיכך, תפקיד ההנחיה או לחילופין, תפקיד כל עזר חוץ מוזיקלי, הוא בגדר "איור" צנוע בלבד התורם למתיחת סף הקשב.

1.4 מטרות המחקר

המטרה המרכזית של המחקר היא לבחון את עמדות התלמידים המשתתפים בתכנית "מפתח" כלפי:

1. שביעות רצון מתכנית "מפתח"
2. הכנה לקונצרטים בשיעורי המוזיקה בביה"ס
3. המפגשים הקאמריים עם הנגנים והמנחה בביה"ס

4. הקונצרטים הסימפוניים בהיכל התרבות

5. תרומת המוזיקה לחיי בית הספר

לפיכך, שאלת המחקר היא: מהן עמדותיהם של התלמידים המשתתפים בתכנית "מפתח" כלפי ההיבטים השונים של התכנית ומהי מידת שביעות רצונם ממנה?

מטרה נוספת של המחקר היא לבחון את עמדות המורים למוזיקה כלפי התכנית. שאלת המחקר הנוספת היא אפוא: מהן עמדותיהם של המורים המלמדים בתכנית כלפי התכנית?

2. מתודולוגיה

2.1 אוכלוסיה

תלמידים

בתכנית "מפתח" באזור המרכז משתתפים למעלה מ- 20 בתי ספר, מתוכם נדגמו 9 בתי ספר כך שיהיה ייצוג על פי ההיבטים הבאים: אזור - תל אביב-יפו (5 בתי ספר) – מחוץ לתל אביב (4 בתי ספר), מצב סוציו-אקונומי - בינוני-נמוך (5 בתי ספר) בינוני-גבוה (4 בתי ספר). משבעה בתי ספר נלקחו כתות ה' ו-ו' ומשניים רק כתות ה'. הוחלט לשתף תלמידים מכיתות ה' ו-ו' (ולא מכיתות ג'-ד') משתי סיבות: א. תלמידים אלה משתתפים בתכנית "מפתח" זאת השנה השלישית והרביעית ולכן יש להם מבט רטרופקטיבי על התכנית והיבטיה; ב. תלמידים בכיתות אלה מבינים את המשמעות של שאלון באופן כללי ושל הסולם הדירוגי. במחקר השתתפו 409 תלמידים מתוכם 227 מכיתות ה' המהווים 55.5% מאוכלוסיית המחקר, ו- 182 מכיתות ו' המהווים 44.5% מאוכלוסיית המחקר. התפלגות התלמידים בזיקה למגדר ולכיתה בלוח הבא (מכיוון שחלק מהתלמידים לא ציינו את המגדר שלהם ה-N לא מגיע ל 409).

לוח 1

התפלגות התלמידים בזיקה לכיתה ולמגדר

סך הכול		בנות		בנים		
%	N	%	N	%	N	
54.1	190	61.1	116	38.9	74	כיתה ה'
45.9	161	60.2	97	39.8	64	כיתה ו'
100	351	60.7	213	39.3	138	סך הכול

מהלוח עולה כי החלוקה בין הכיתות פחות או יותר שווה, אך יש יותר בנות מבנים. 92.5% מהתלמידים הינם ילידי הארץ. מתוך אלה שלא נולדו בארץ – 70.6% נולדו במזרח אירופה; 23.6% בארה"ב או מערב אירופה והשאר מארצות אחרות. שפת הדיבור בבית: בקרב 68.2% מהתלמידים עברית היא השפה בה מדברים בבית; בקרב 6.0% רוסית ועברית ובקרב 2.9% ערבית ועברית. בשאר הבתים מדברים עברית ושפות אחרות.

לימוד נגינה: 56 תלמידים מכיתות ה' המהווים 25.8% מאוכלוסיית תלמידי כיתות ה' שנבדקה במחקר זה לומדים נגינה, ומכיתות ו' - 37 תלמידים המהווים 21.9% מהנבדקים במחקר זה. 26.2% מהבנים לומדים נגינה ו- 21.8% מהבנות לומדות. **כלי הנגינה:** 120 תלמידים מנגנים בכלי נגינה שונים, אולם רק 93 מהם לומדים נגינה. מהתלמידים המנגנים 35% מנגנים בגיטרה; 20.8% בפסנתר; 14.2% באורגן או אורגנית; 10.8% בתופים או כלי הקשה והשאר בכלים אחרים כמו: חלילית וכלי נשיפה.

המורים למוזיקה

במחקר השתתפו 28 מורים מבתי ספר שונים שבהם פועלת תכנית מפתח, מתוכם 4 מורים והשאר מורות. מתוך המורים 82.1% במעמד של קבועים במערכת ו- 10.7% מורים מתחילים. 26% מבין המורים עובדים עד 50% משרה ומעל ל- 50% עובדים מעל למשרה. 89.3% מלמדים רק בבית ספר אחד בתכנית "מפתח".

2.2 כלי המחקר

שאלון לתלמידים

חובר שאלון לתלמידים לצורך המחקר, הבנוי מהיגדים על סולם ליקרט בן 4 דרגות הבוחנים את עמדות התלמידים כלפי שיעורי מוזיקה אינטגרטיביים בהם מלמדים שירה, מיומנויות והאזנה ליצירות לקראת הקונצרטים והקונצרטים בהיכל התרבות (ראה נספח 1). כדי לבנות קטגוריות נערך ניתוח גורמים מסוג Varimax עם רוטציה אורתוגונאלית אך לא התקבלו גורמים מובחנים דיים והטעינויות של ההיגדים היו נמוכות יחסית. לכן הוחלט על ניתוח תוכן בין שופטים מומחים ובדיקה של הקטגוריות על ידי מהימנות אלפא של קרונברך. התקבלו שש קטגוריות ואלו הן:

- 1. זיקה בין ההכנה בכיתה להנאה בקונצרט:** מהימנות אלפא של קרונברך 0.539. ההיגדים הבונים את הקטגוריה: כשאני יודע שאני אלך להיכל התרבות לשמוע את היצירה שאותה אני לומד בכיתה, אני מתייחס יותר ברצינות לשיעור; כשאני שומע בהיכל התרבות יצירה שלמדתי בכיתה, אני נהנה יותר;
- 2. עמדות כלפי המפגשים בבית הספר עם נגני התזמורת:** מהימנות אלפא של קרונברך 0.726. ההיגדים הבונים את הקטגוריה הינם: אני נהנה יותר במפגשים עם נגני התזמורת בבית הספר, מאשר בקונצרט בהיכל התרבות; במפגשים בבית הספר אני לומד דברים חדשים על הנגנים; במפגשים בבית הספר אני לומד דברים חדשים על כלי הנגינה; המפגשים עם הנגנים בבית הספר עוררו בי רצון לנגן; כשאני יודע שאנחנו הולכים למפגש עם נגני התזמורת בבית הספר, אני מאד שמח; במפגשים עם הנגנים בבית

הספר למדתי להאזין בשקט למוזיקה; המנחה במפגש בבית הספר עוזר לי להקשיב וליהנות מהמוזיקה.

3. **עמדות כלפי הקונצרטים בהיכל התרבות:** מהימנות אלפא של קרונברך 754. ההיגדים הבונים את הקטגוריה הינם: אם תהיה לי אפשרות, אשמח לשמוע עוד קונצרטים בהיכל התרבות; הקונצרטים בהיכל התרבות עוררו בי רצון לנגן; ככל שהולכים ליותר קונצרטים, כך אפשר יותר ליהנות מהם; קל לי להתרכז בקונצרט למשך זמן ארוך בהאזנה למוזיקה (היגד הפוך בשאלון); כשהולכים לשמוע קונצרט בהיכל התרבות זהו אירוע חגיגי; מפריע לי אם במהלך הקונצרט יש רעש בקהל; המנחה בקונצרט עוזר לי להתרכז ולהקשיב טוב יותר.

4. **זיקה בין המוזיקה לחיי בית הספר:** מהימנות אלפא של קרונברך 648. ההיגדים הבונים את הקטגוריה הינם: דברים שאני לומד בשיעורי המוזיקה מתקשרים גם לדברים שאני לומד בשיעורים אחרים בבית הספר; ההקשבה למוזיקה מלמדת אותי להקשיב יותר טוב גם בשיעורים אחרים בבית הספר; אני חושב שתכנית "מפתח" משפיעה לטובה על החיים בבית הספר.

5. **תפיסת התרומה של האזנה למוזיקה:** ההיגד "אני מרגיש שההאזנה למוזיקה תורמת לי" היפוך של היגד 19).

6. **שביעות רצון מהשתתפות בתוכנית:** ההיגד "לסיכום, אני שמח שאני משתתף בתכנית 'מפתח'".

המתאמים בין המדדים השונים נעים בין 3. ל- 68. , ממצאים המצביעים על קשרים ביניהם, אך לא על חפיפה.

שאלון למורים

חובר שאלון למורים לצורך המחקר ובו היגדים על סולם ליקרט בן 5 דרגות העוסקים בעמדות כלפי היבטים של התוכנית, המפגש עם הנגנים והקונצרטים בהיכל התרבות (ראה נספח 2).

2.3 הליך

לאחר קבלת אישור ממנהלי בתי הספר שנבחרו למדגם מתוך כלל בתי הספר המשתתפים בתכנית מפתח, הועברו השאלונים בקרב התלמידים בזמן השיעורים. לתלמידים הוסבר שהשאלון אנונימי ונועד לצורכי מחקר בלבד. השאלון למורים הועבר באחד מהמפגשים של המורים המלמדים בתכנית מפתח.

2.4 מגבלות המחקר

1. במחקר השתתפו רק 9 בתי ספר מתוך 20 בתי הספר המשתתפים בתכנית מפתח.
2. לגבי המורים – בגלל מיעוט המשתתפים ואפקט התקרה (ceiling effect)² מוצגים בדוח זה ממצאים הקשורים בהתפלגויות ובממוצעים ולא ניתוחים מתקדמים.
3. אין אפשרות להשוואה בין המורים והתלמידים עקב הפער הגדול במספר המשתתפים משתי הקבוצות.
4. לא נערך דיון לגבי המורים עקב מיעוט המשיבים לשאלון ועקב הערכים הגבוהים שניתנו על ידי המורים שהשתתפו לכל מרכיב בשאלון.

² אפקט תקרה פירושו דרוג קרוב למכסימום בסולם הדרוגים על ידי רוב אוכלוסיית המחקר, דבר שיכול לנבוע, בין השאר, מרצייה חברתית של המשיבים. עובדה זאת מקטינה את האפשרויות להסקה סטטיסטית לגבי המשתנים

3. ממצאים

מבנה פרק הממצאים הוא כדלהלן:

1. שביעות רצון מהשתתפות בתכנית "מפתח"
 2. זיקה בין המוזיקה לחיי בית הספר
 3. עמדות כלפי הזיקה בין ההכנה בכיתה לבין ההנאה בקונצרטים בהיכל התרבות
 4. עמדות כלפי המפגשים הקאמריים בבית הספר עם הנגנים
 5. עמדות כלפי הקונצרטים הסימפוניים בהיכל התרבות
 6. התרומה של האזנה למוזיקה
- בכל פרק יוצגו תחילה התפלגות שכיחויות בזיקה לכיתה, ממוצעים סטיות תקן וערכי t; לאחר מכן הבדלים בזיקה למשתני הרקע הבאים: מגדר, אזור בית הספר, מצב סוציו-אקונומי של בית הספר ונגינה בכלי. בנוסף יוצג חלק העוסק בניתוח הממצאים לגבי המורים.

3.1 שביעות רצון מתכנית "מפתח"

התלמידים התבקשו לדרג את ההיגד המתאר את שביעות רצונם מתכנית מפתח, על סולם בן 4 דרגות, מ-1 בכלל לא מסכים עד 4 מסכים מאוד מאוד. התפלגות התשובות בזיקה לכיתה, בלוח ובתרשים הבאים.

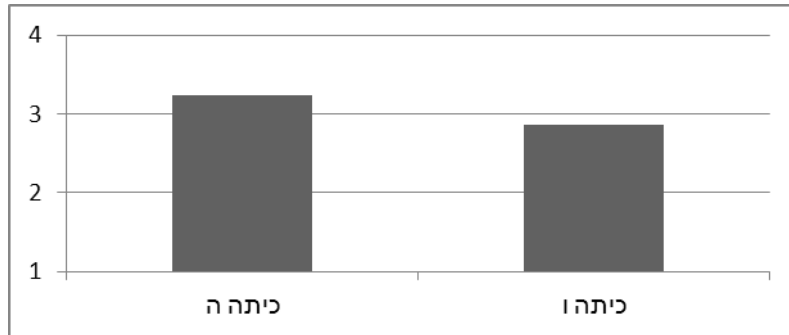
לוח 2

שביעות רצון מתכנית מפתח, השוואה בין הכיתות: שכיחויות באחוזים של המדרגים מסכים ומסכים מאוד מאוד, ממוצעים, (סטיות תקן) וערכי t

כיתה ה		כיתה ו		כולם	
%	ממוצע	%	ממוצע	%	ממוצע
77.8	3.23	65.1	2.86	72.2	3.06
	(1.00)		(1.00)		(1.01)

לסיכום, אני שמח שאני משתתף בתכנית מפתח

***p<.001

תרשים 1. שביעות רצון מתכנית "מפתח": השוואה בין הכיתות מהלוח והתרשים עולה כי תלמידי כיתות ה שבעי רצון מהתכנית יותר מתלמידי כיתות ו.

בדיקת הבדלים בין הכיתות בזיקה למשתני רקע:

1. מגדר

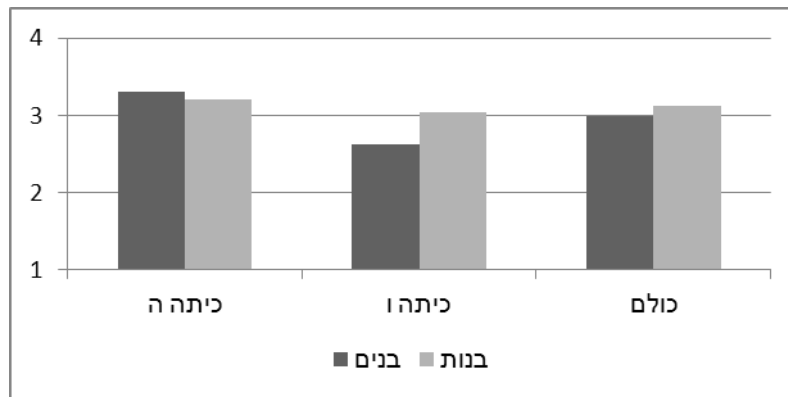
לבדיקת ההבדלים בין הבנים לבנות בזיקה לכיתה נערך ניתוח שונות 2X2 MANOVA (כיתהXמגדר) כשהמשתנה התלוי היה ההיגד בדבר שביעות הרצון. נמצא אפקט עיקרי של כיתה ($F(1,342)=15.78; p<.001$), כפי שדווח לעיל. לא נמצא אפקט עיקרי של מגדר ($F(1,342)=2.30$ NS), נמצא אפקט של אינטראקציה ($F(1,342)=5.76; p<.05$). כדי לבדוק את מקור ההבדלים נערכו ניתוחי t הממצאים וכן מוצגים בלוח ובתרשים הבאים.

לוח 3

שביעות רצון מתכנית "מפתח", השוואה בין הכיתות והמגדר: ממוצעים (סטיות תקן) וערכי t

t	בנות	בנים	
NS	3.21 (1.02)	3.31 (0.92)	כיתה ה
2.71**	3.04 (0.88)	2.62 (1.05)	כיתה ו
NS	3.13 (0.96)	2.99 (1.04)	כולם
	NS	4.02***	t

** $p<.01$; *** $p<.001$

תרשים 2. שביעות הרצון מתכנית "מפתח": השוואה בין הכיתות והמגדר

מהלוח והתרשים עולה כי: 1. תלמידי כיתות ה' שבעי רצון יותר מתלמידי כיתות ו'; 2. אין הבדלים בשביעות הרצון בין הבנים לבנות; 3. בכיתה ה' אין הבדלים בין הבנים לבנות אך בכיתה ו' הבנות שבעות רצון יותר מהבנים; 4. אין הבדלים בשביעות הרצון בין הבנות מכיתה ה' לבנות מכיתה ו' אך הבנים מכיתה ו' פחות שבעי רצון מהבנים מכיתה ה'.

2. אזור

בתי הספר חולקו לשלושה אזורים: תל אביב; יפו; מחוץ לת"א. בניתוח שונות MANOVA 3X2 (כיתה\אזור) לא נמצאו אפקטים של הכיתה והאזור בזיקה לשביעות הרצון. נמצא אפקט עיקרי של כיתה ($F(1,347)=18.08; p<.001$), כפי שדווח לעיל. לא נמצא אפקט של אזור ביה"ס ולא אינטראקציה. כלומר אין הבדלים בשביעות הרצון מהתכנית בזיקה לאזור בו נמצא ביה"ס.

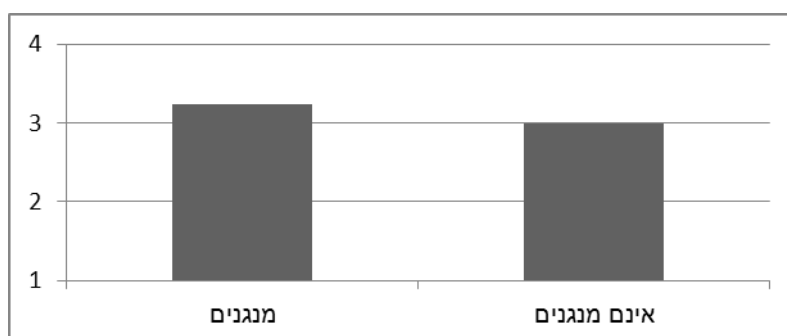
3. המצב הסוציו-אקונומי של בית הספר

בתי הספר חולקו על פי המצב הסוציו-אקונומי שלהם לשתי קבוצות סוציו-אקונומי נמוך וסוציו-אקונומי גבוה. בניתוח שונות דו כיווני MANOVA 2X2 (כיתה\מצב סוציו-אקונומי) נמצא אפקט עיקרי של כיתה ($F(1,398)=13.28; p<.001$), כפי שדווח לעיל. לא נמצא אפקט של המצב הסוציו-אקונומי ולא אינטראקציה. כלומר אין הבדלים בשביעות הרצון מהתכנית בזיקה למצב הסוציו-אקונומי של בית הספר.

4. נגינה בכלי

לבדיקת ההבדלים בין התלמידים שמנגנים לאלה שלא מנגנים בזיקה לכיתה, נערך ניתוח שונות דו כיווני MANOVA 2X2 (כיתה\נגינה). נמצא אפקט עיקרי של הכיתה ($F(1,398)=12.20; p<.001$), כפי שדווח לעיל. נמצא אפקט עיקרי של הנגינה ($F(1,398)=4.23; p<.05$) הנובע מכך שילדים שמנגנים שבעי רצון יותר ($M=3.24$)

לא נמצאה אינטראקציה. (SD=0.95) מילדים שלא מנגנים (M=2.99 SD=1.03). הבדל זה מוצג גם בתרשים הבא.

תרשים 3. שביעות רצון מתכנית "מפתח": השוואה בין מנגנים לכאלה שאינם מנגנים

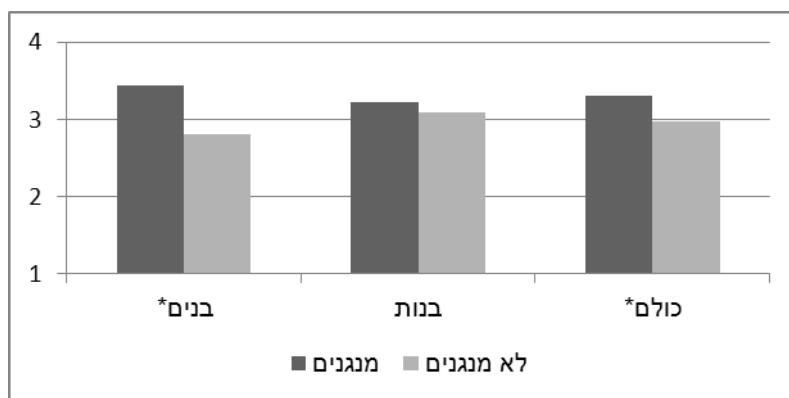
לבדיקת ההבדלים בין התלמידים שמנגנים לאלה שאינם מנגנים בזיקה למגדר, נערך ניתוח שונת דו כיווני 2X2 MANOVA (מגדרXנגינה). לא נמצא אפקט עיקרי של מגדר, כלומר לא קיימים הבדלים בין הבנים לבנות בשביעות הרצון, כפי שדווח לעיל. נמצא אפקט עיקרי של הנגינה ($F(1,342)=9.91; p<.01$) הנובע מכך שילדים שמנגנים שבעי רצון יותר מילדים שלא מנגנים, כפי שדווח לעיל. נמצא אפקט של אינטראקציה מגדרXנגינה ($F(1,342)=4.40; p<.05$). הממוצעים סטיות התקן וערכי t בלוח ובתרשים הבאים.

לוח 4

שביעות רצון מתכנית "מפתח", השוואה בין מנגנים ללא מנגנים והמגדר: ממוצעים (סטיות תקן) וערכי t

t	כולם	בנות	בנים	
NS	3.30 (0.87)	3.22 (0.87)	3.43 (0.88)	מנגנים
2.22*	2.98 (1.03)	3.09 (1.00)	2.80 (1.05)	לא מנגנים
NS		3.13 (0.96)	2.98 (1.04)	כולם
	2.25*	NS	3.31***	t

* $p<.05$; *** $p<.001$

תרשים 4. שביעות הרצון מתכנית "מפתח": השוואה בין תלמידים שמנגנים ושאין מנגנים בזיקה למגדר

מהלוח והתרשים עולה כי: 1. אין הבדלים בין הבנים והבנות שמנגנים לגבי שביעות הרצון. 2. המנגנים שבעי רצון יותר מאלה שאינם מנגנים. 3. הבנים שאינם מנגנים הם פחות שבעי רצון מכולם.

3.2 זיקה בין המוזיקה לחיי בית הספר

התלמידים התבקשו לדרג היגדים המתארים את הזיקה בין המוזיקה לחיי בית ספר, על סולם בן 4 דרגות, מ-1 בכלל לא מסכים עד 4 מסכים מאוד מאוד. התפלגות התשובות בזיקה לכיתה, בלוח הבא.

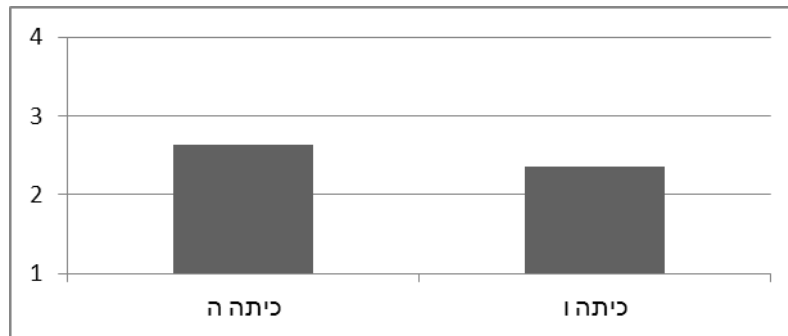
לוח 5

עמדות כלפי הזיקה בין המוזיקה לחיי ביה"ס, השוואה בין הכיתות: שכיחויות באחוזים של המדרגים מסכים ומסכים מאוד מאוד, ממוצעים, (סטיות תקן) וערכי t

t	כולם		כיתה ו		כיתה ה		
	מוצע	%	מוצע	%	מוצע	%	
3.58***	2.51 (0.80)		2.35 (0.77)		2.64 (0.80)		זיקה מוזיקה-חיי ביה"ס (מהימנות הממד 0.648)
2.26*	2.41 (1.08)	50.5	2.27 (1.04)	48.1	2.52 (1.10)	52.2	דברים שאני לומד בשיעורי המוזיקה מתקשרים גם לדברים שאני לומד בשיעורים אחרים בבית הספר
4.53***	2.49 (1.03)	48.8	2.23 (0.95)	35.6	2.26 (1.05)	59.6	ההקשבה למוזיקה מלמדת אותי להקשיב יותר טוב גם בשיעורים אחרים בבית הספר
NS	2.65 (1.03)	57.8	2.57 (1.03)	53.5	2.72 (1.03)	60.1	אני חושב שתכנית "מפתח" משפיעה לטובה על החיים בבית הספר

*p<.05; ***p<.001

מהלוח עולה כי תלמידי כיתות ה תופסים את הזיקה מוזיקה-חיי בי"ס במידה גבוהה יותר מתלמידי כיתות ו. ההבדלים בממד מוצגים בתרשים הבא.

תרשים 5. עמדות כלפי הזיקה בין המוזיקה לחיי בי"ס: השוואה בין הכיתות

בדיקת הבדלים בין הכיתות בזיקה למשתני רקע

1. מגדר

לבדיקת ההבדלים בין הבנים לבנות בזיקה לכיתה נערך ניתוח שונות 2X2 MANOVA (כיתהXמגדר) כשהמשתנה התלוי היה הממד - עמדות כלפי הזיקה מוזיקה-חיי בי"ס. נמצא אפקט עיקרי של כיתה ($F(1,345)=12.53; p<.001$) הנובע מכך שתלמידי כיתה ה תופסים את הזיקה ברמה גבוהה יותר מתלמידי כיתות ו, כפי שדווח לעיל. לא נמצא אפקט של מגדר – כלומר אין הבדלים בתפיסת הזיקה מוזיקה-חיי בי"ס בין הבנים לבנות, ולא אפקט של אינטראקציה.

2. אזור

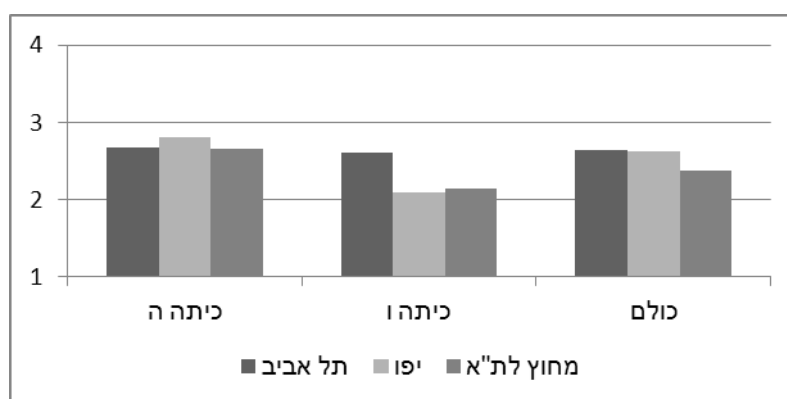
בתי הספר חולקו לשלושה אזורים: תל אביב; יפו; מחוץ לת"א. בניתוח שונות 3X2 (כיתהXאזור) נמצא אפקט עיקרי של כיתה ($F(1,350)=16.50; p<.001$) כפי שדווח לעיל. נמצא אפקט עיקרי של אזור ($F(2,350)=3.78; p<.05$) ואפקט של אינטראקציה ($F(2,350)=4.22; p<.05$). כדי לבדוק את מקורות ההבדלים נערכו מבחני אנובה (לבדיקת השפעת האזור) ומבחני t (לבדיקת הבדלים בין הכיתות בכל אזור). הממצאים מוצגים בלוח ובתרשים הבאים.

עמדות כלפי הזיקה מוזיקה-חיי בי"ס, השוואה בין הכיתות והאזורים: ממוצעים (סטיות תקן),

ערכי F, דנקן ו-t

דנקן	F	מחוץ לת"א	יפו	תל אביב	
	NS	2.65 (0.77)	2.81 (0.88)	2.67 (0.77)	כיתה ה
ת"א < מחוץ, יפו	7.87***	2.14 (0.83)	2.09 (0.73)	2.60 (0.62)	כיתה ו
ת"א, יפו < מחוץ	5.13**	2.37 (0.84)	2.63 (0.89)	2.64 (0.70)	כולם
		3.98***	2.44*	NS	t

*p<.05; **p<.01; ***p<.001

תרשים 6. עמדות כלפי הזיקה מוזיקה-חיי בי"ס: השוואה בין הכיתות והאזורים

מהלוח והתרשים עולה כי: 1. תלמידי כיתות ה' בעלי תפיסה גבוהה יותר כלפי הזיקה מוזיקה-חיי בי"ס מתלמידי כיתות ו'; 2. התלמידים מבתי הספר בתל אביב-יפו בעלי עמדה גבוהה יותר מהתלמידים מחוץ לת"א; 3. בקרב תלמידי כיתות ה' אין הבדלים בעמדה בזיקה לאזור בית הספר; 4. בקרב תלמידי כיתות ו' התלמידים מבתי הספר בתל אביב בעלי עמדה יותר גבוהה מהתלמידים מבתי הספר ביפו ומחוץ לת"א.

3. המצב הסוציו-אקונומי של בית הספר

בתי הספר חולקו על פי המצב הסוציו-אקונומי שלהם לשתי קבוצות: סוציו-אקונומי נמוך וסוציו-אקונומי גבוה.

בניתוח שונות דו כיווני 2X2 MANOVA (כיתה\מצב סוציו-אקונומי) נמצא אפקט עיקרי של כיתה ($F(1,402)=13.30; p<.001$) כפי שדווח לעיל. לא נמצא אפקט של מצב סוציו-אקונומי

ולא של אינטראקציה, כלומר אין הבדלים בתפיסת הזיקה מוזיקה-חיי בי"ס בזיקה למצב הסוציו-אקונומי של בית הספר.

4. נגינה בכלי

לבדיקת ההבדלים בין התלמידים שמנגנים לאלה שאינם מנגנים בזיקה לכיתה, נערך ניתוח שונות דו כיווני 2X2 MANOVA (כיתה\נגינה) כשהמשתנה התלוי היה התפיסה של השפעת המוזיקה. נמצא אפקט עיקרי של כיתה ($F(1,402)=7.41; p<.01$) כפי שדווח לעיל. לא נמצא אפקט של הנגינה, כלומר אין הבדלים בתפיסת הזיקה מוזיקה-חיי בי"ס בזיקה לנגינה בכלי.

סיכום העמדות כלפי תפיסת הזיקה מוזיקה-חיי בי"ס

תלמידים מכיתות ה' בעלי עמדה גבוהה יותר מהתלמידים מכיתות ו' לגבי הזיקה על היבטים שונים בחיי בית הספר. תלמידים מאזור תל אביב יפו תופסים את הזיקה ברמה גבוהה יותר מהתלמידים שמחוץ לת"א.

3.3 זיקה בין ההכנה בכיתה להנאה בקונצרטים בהיכל התרבות

התלמידים התבקשו לדרג היגדים המתארים את הזיקה בין ההכנה בכיתה לבין ההנאה בקונצרטים, על סולם בן 4 דרגות, מ-1 בכלל לא מסכים עד 4 מסכים מאוד מאוד. התפלגות התשובות בזיקה לכיתה, בלוח הבא.

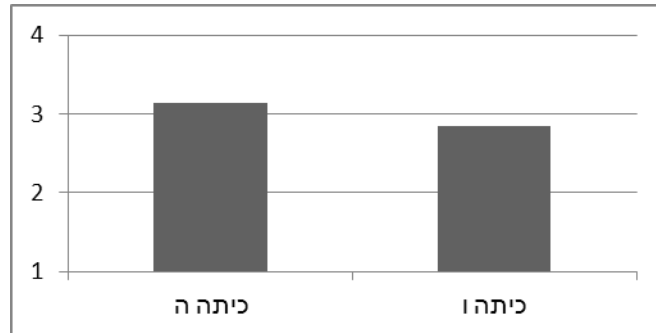
לוח 7

תפיסת הזיקה הכנה-קונצרטים, השוואה בין הכיתות: שכיחויות באחוזים של המדרגים מסכים ומסכים מאוד מאוד, ממוצעים, (סטיות תקן) וערכי t

t	כולם		כיתה ו		כיתה ה		
	ממוצע	%	ממוצע	%	ממוצע	%	
3.67***	3.00 (0.78)		2.84 (0.82)		3.13 (0.82)		תפיסת הזיקה (מהימנות המדד .539)
3.33***	2.96 (0.88)	74.1	2.80 (0.88)	66.5	3.09 (0.88)	80.2	כשאני יודע שאני אלך להיכל התרבות לשמוע את היצירה שאותה אני לומד בכיתה, אני מתייחס יותר ברצינות לשיעור
2.81**	3.05 (0.99)	72.7	2.90 (1.01)	68.1	3.17 (0.96)	76.4	כשאני שומע בהיכל התרבות יצירה שלמדתי בכיתה, אני נהנה יותר

** $p<.01$; *** $p<.001$

מהלוח עולה כי התפיסה של התלמידים מכיתות ה את הזיקה הכנה-קונצרט היא ברמה גבוהה (3.13 בסולם בן 4 דרגות) ובנוסף הם תופסים את הזיקה בין ההכנה בכיתה לקונצרטים ברמה גבוהה יותר מתלמידי כיתות ו. ההבדלים מוצגים גם בתרשים הבא.

תרשים 7. תפיסת הזיקה הכנה-קונצרטים: השוואה בין הכיתות

בדיקת הבדלים בין הכיתות בזיקה למשתני רקע:

1. מגדר

לבדיקת ההבדלים בין הבנים לבנות בזיקה לכיתה נערך ניתוח שונות 2X2 MANOVA (כיתהXמגדר) כשהמשתנה התלוי היה הממד – תפיסת הזיקה הכנה-קונצרטים. נמצא אפקט עיקרי של כיתה ($F(1,347)=19.47; p<.001$) כפי שדווח לעיל. לא נמצא אפקט של המגדר כלומר אין הבדלים בין הבנים לבנות בזיקה לתפיסת הזיקה הכנה-קונצרטים.

2. אזור

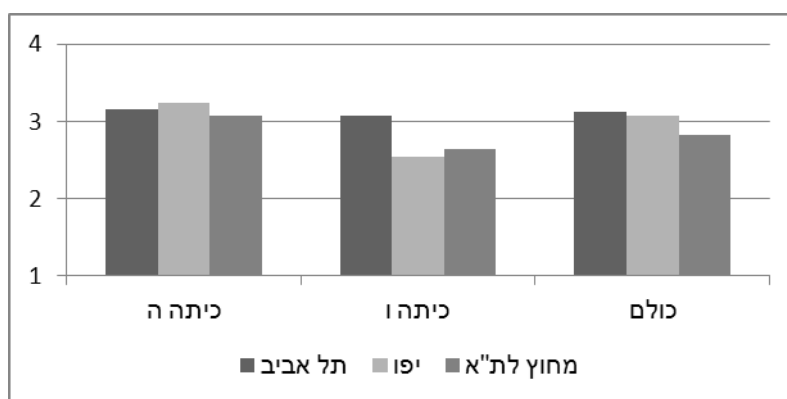
בתי הספר חולקו לשלושה אזורים: תל אביב; יפו; מחוץ לתל אביב. בניית שונות 3X2 MANOVA (כיתהXאזור) נמצא אפקט עיקרי של כיתה ($F(1,352)=14.77; p<.001$) כפי שדווח לעיל. נמצא אפקט עיקרי של אזור ($F(2,352)=4.94; p<.01$) ואפקט של אינטראקציה ($F(2,352)=3.45; p<.05$). כדי לבדוק את מקורות ההבדלים נערכו מבחני אנובה (לבדיקת השפעת האזור) ומבחני t (לבדיקת הבדלים בין הכיתות בכל אזור). הממצאים מוצגים בלוח ובתרשים הבאים.

תפיסת הזיקה הכנה-קונצרטים, השוואה בין הכיתות והאזורים: ממוצעים (סטיות תקן), ערכי

F , דנקן ו- t

דנקן	F	מחוץ לת"א	יפו	תל אביב	
	NS	3.07 (0.91)	3.24 (0.62)	3.16 (0.73)	כיתה ה
ת"א < מחוץ לת"א	6.42**	2.64 (0.90)	2.54 (0.93)	3.08 (0.61)	כיתה ו
ת"א, יפו < מחוץ לת"א	5.91**	2.83 (0.84)	3.07 (0.75)	3.12 (0.70)	כולם
		3.37***	2.85**	NS	t

** $p < .01$; *** $p < .001$

תרשים 8. תפיסת הזיקה הכנה-קונצרטים: השוואה בין הכיתות והאזורים

מהלוח והתרשים עולה כי: 1. תלמידי כיתות ה' תופסים את הזיקה הכנה-קונצרטים ברמה גבוהה יותר מתלמידי כיתות ו'; 2. תלמידי בתי הספר בתל אביב יפו תופסים את הזיקה הכנה-קונצרטים ברמה גבוהה יותר מהתלמידים מבתי ספר מחוץ לת"א; 3. בקרב תלמידי כיתות ה' אין הבדלים בתפיסה בזיקה לאזור; בקרב תלמידי כיתות ו' התלמידים מתל אביב תופסים את הזיקה הכנה-קונצרטים ברמה גבוהה יותר מהתלמידים מחוץ לת"א.

3. המצב הסוציו-אקונומי של בית הספר

בתי הספר חולקו על פי המצב הסוציו-אקונומי שלהם לשתי קבוצות – סוציו-אקונומי נמוך וסוציו-אקונומי גבוה. בניית שונות דו כיוונית 2X2 MANOVA (כיתהXמצב סוציו-אקונומי) נמצא אפקט עיקרי של כיתה ($F(1,405)=13.98$; $p < .001$) כפי שדווח לעיל. לא נמצא אפקט עיקרי של המצב הסוציו-אקונומי, כלומר אין הבדלים בזיקה למצב הסוציו-אקונומי.

4. נגינה בכלי

לבדיקת ההבדלים בין התלמידים שמנגנים לאלה שאינם מנגנים בזיקה לכיתה, נערך ניתוח שונות דו כיווני 2X2 MANOVA (כיתה\נגינה) כשהמשתנה התלוי היה התפיסה של הקשר מפגשים-קונצרטים. נמצא אפקט עיקרי של כיתה ($F(1,405)=10.64; p<.001$) כפי שדווח לעיל. לא נמצא אפקט של הנגינה, כלומר אין הבדלים בתפיסת השפעת המוזיקה בזיקה לנגינה בכלי.

סיכום התפיסות כלפי הקשר מפגשים-קונצרטים

תלמידים מכיתות ה' תופסים את הקשר מפגשים-קונצרטים ברמה גבוהה יותר מתלמידי כיתות ו'. כמו כן, תלמידים מאזור תל אביב יפו תופסים קשר זה ברמה גבוהה יותר מתלמידים מבתי ספר מחוץ לתל אביב. אין הבדלים בין הבנים לבנות לגבי התפיסה וכן בין אלה שמנגנים בכלי לאלה שלא מנגנים.

3.4 עמדות כלפי המפגשים עם הנגנים

התלמידים התבקשו לדרג היגדים המתארים היבטים שונים של המפגשים עם הנגנים, על סולם בן 4 דרגות, מ-1 בכלל לא מסכים עד 4 מסכים מאוד מאוד. התפלגות התשובות בזיקה לכיתה, בלוח הבא.

לוח 9

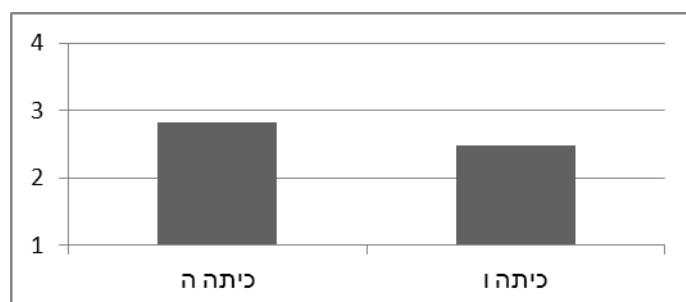
עמדות כלפי המפגשים עם הנגנים, השוואה בין הכיתות: שכיחויות באחוזים של המדרגים מסכים ומסכים מאוד מאוד, ממוצעים, (סטיות תקן) וערכי t

t	כולם		כיתה ו		כיתה ה		
	ממוצע (.ס.ת.)	%	ממוצע (.ס.ת.)	%	ממוצע (.ס.ת.)	%	
6.03***	2.69 (0.59)		2.48 (0.54)		2.83 (0.57)		עמדות כלפי המפגשים עם הנגנים (מהימנות המדד .726)
2.19*	2.15 (1.10)	35.2	2.29 (1.08)	40.9	2.05 (1.12)	30.8	אני נהנה יותר במפגשים עם נגני התזמורת בבית הספר, מאשר בקונצרט בהיכל התרבות
5.54***	3.04 (0.91)	76.0	2.75 (0.97)	65.0	3.24 (0.81)	83.3	במפגשים בבית הספר אני לומד דברים חדשים על הנגנים
3.44***	3.16 (0.91)	79.4	2.97 (0.92)	71.3	3.28 (0.90)	84.5	במפגשים בבית הספר אני לומד דברים חדשים על כלי הנגינה
4.70***	2.24 (1.10)	40.4	1.94 (1.03)	28.3	2.46 (1.11)	48.8	המפגשים עם הנגנים בבית הספר עוררו בי רצון לנגן

4.15***	2.64 (1.00)	55.2	2.40 (0.98)	45.6	2.81 (0.98)	62.2	כשאני יודע שאנחנו הולכים למפגש עם נגני התזמורת בבית הספר, אני מאד שמח
3.79***	2.76 (1.02)	62.4	2.54 (1.04)	55.2	2.93 (1.00)	66.5	במפגשים עם הנגנים בבית הספר למדתי להאזין בשקט למוזיקה
4.53***	2.72 (1.04)	60.4	2.45 (1.00)	49.4	2.91 (1.02)	68.3	המנחה במפגש בבית הספר עוזר לי להקשיב וליהנות מהמוזיקה
4.51***	2.82 (0.94)	63.3	2.57 (0.95)	51.7	3.00 (0.91)	71.6	בשיעורי המוזיקה יש אווירה טובה בכיתה

* $p < .05$; ** $p < .01$; *** $p < .001$

מהלוח עולה כי בכל ההיבטים, פרט להיבט אחד המבטא הנאה גדולה יותר מהמפגשים בבית הספר מאשר בקונצרט, תלמידי כיתות ה בעלי עמדה גבוהה יותר מאשר תלמידי כיתות ו. הממוצעים של המדד הכללי מוצגים בתרשים הבא.

תרשים 9. עמדות כלפי המפגשים עם הנגנים: השוואה בין הכיתות

בדיקת הבדלים בין הכיתות בזיקה למשתני רקע:

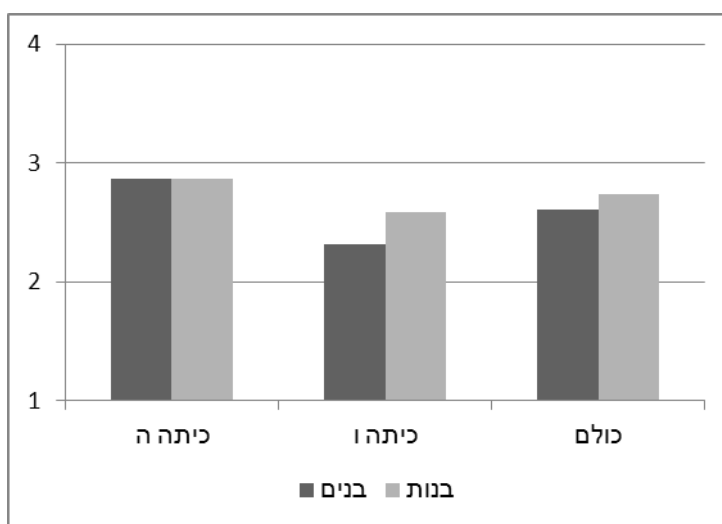
1. מגדר

לבדיקת ההבדלים בין הבנים לבנות בזיקה לכיתה נערך ניתוח שונות דו כיווני MANOVA 2X2 (כיתהXמגדר) כשהמשתנה התלוי היה המדד - עמדות כלפי המפגשים. נמצא אפקט עיקרי של כיתה ($F(1,342)=14.05$; $p < .001$). ההבדלים נובעים מכך שתלמידי כיתות ה' בעלי עמדה גבוהה יותר כלפי המפגשים מתלמידי כיתות ו', כפי שמדווח לעיל. נמצא אפקט עיקרי של מגדר ($F(1,342)=4.92$; $p < .05$) הנובע מכך שהעמדה של הבנות כלפי המפגשים ($M=2.74$ $SD=0.52$) גבוהה משל העמדה של הבנים ($M=2.61$ $SD=0.66$). כמו כן נמצא אפקט של אינטראקציה ($F(91,342)=5.36$; $P < .05$). נערכו מבחני t כדי לבדוק את מקור האינטראקציה, הממוצעים סטיות התקן וערכי t בלוח ובתרשים הבאים.

עמדות כלפי המפגשים עם הנגנים: ממוצעים, (סטיות תקן) וערכי t בזיקה לכיתה ולמגדר

t	כולם	בנות	בנים	
NS	2.87 (0.53)	2.87 (0.50)	2.87 (0.57)	כיתה ה'
3.01**	2.48 (0.54)	2.59 (0.50)	2.32 (1.64)	כיתה ו'
2.01*	2.69 (0.58)	2.74 (0.52)	2.61 (0.66)	כולם
	6.03***	3.94***	5.24***	t

*p<.05; **p<.01

תרשים 10. עמדות כלפי המפגשים עם הנגנים: השוואה בין הבנים לבנות בזיקה לכיתה

מהלוח והתרשים עולה כי: הבנות בעלות עמדה גבוהה יותר מהבנים; לא קיימים הבדלים בין הבנים לבנות בכיתה ה' ואילו בכיתה ו' הבנות בעלות עמדה יותר גבוהה; הבנים בכיתה ה' בעלי עמדה גבוהה יותר מהבנים בכיתה ו' וכך גם לגבי הבנות, הפער בין העמדות של הבנים משתי הכיתות גדול יותר מהפער בעמדות של הבנות.

2. אזור

בתי הספר חולקו לשלושה אזורים: תל אביב; יפו; מחוץ לת"א. ניתוח שונות 3X2 (כיתה\אזור) לא נמצאו הבדלים בעמדות בזיקה לאזור בו נמצא בית הספר

3. המצב הסוציו-אקונומי של בית הספר

בתי הספר חולקו על פי המצב הסוציו-אקונומי שלהם לשתי קבוצות. ניתוח שונות דו כיווני 2X2 MANOVA (כיתה\מצב סוציו-אקונומי) לא נמצאו הבדלים בזיקה למצב הסוציו-אקונומי.

4. נגינה בכלי

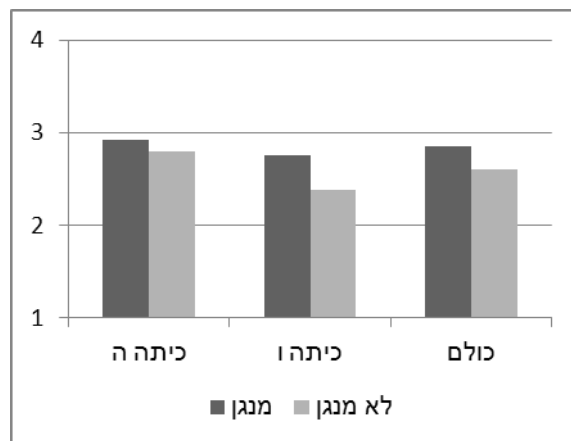
לבדיקת ההבדלים בין התלמידים שמנגנים לאלה שלא מנגנים בזיקה לכיתה, נערך ניתוח שונות דו כיווני 2X2 MANOVA (כיתהXנגינה) כשהמשתנה התלוי היה עמדות כלפי המפגשים עם הנגנים. נמצא אפקט עיקרי של הכיתה ($F(1,399)=21.20$; $p<.001$) כפי שדווח לעיל. נמצא אפקט עיקרי של נגינה ($F(1,399)=16.53$; $p<.001$) הנובע מכך שילדים שמנגנים בעלי עמדה גבוהה יותר ($M=2.85$ $SD=0.61$) מילדים שאינם מנגנים ($M=2.60$ $SD=0.58$). נמצא אפקט של אינטראקציה ($F(1,399)=4.17$; $p<.05$). נערכו מבחני t כדי לבדוק את מקור האינטראקציה, הממוצעים סטיות התקן וערכי t בלוח ובתרשים הבאים.

לוח 11

עמדות כלפי המפגשים עם הנגנים: ממוצעים, (סטיות תקן) וערכי t בזיקה לכיתה ולנגינה בכלי נגינה

t	לא מנגן	מנגן	
NS	2.79 (0.54)	2.92 (0.62)	כיתה ה'
4.14***	2.38 (0.53)	2.76 (0.58)	כיתה ו'
3.89***	2.60 (0.58)	2.85 (0.61)	כולם
	6.38***	NS	t

*** $p<.001$

תרשים 11. עמדות כלפי המפגשים עם הנגנים: השוואה בין המנגנים ללא מנגנים בזיקה לכיתה

מהלוח והתרשים עולה כי: הילדים המנגנים בעלי עמדה גבוהה יותר מאלה שאינם מנגנים; בין התלמידים המנגנים מכיתות ה' לבין אלה המנגנים מכיתות ו' אין הבדלים בעמדות; אין

הבדלים בעמדות בין המנגנים ללא מנגנים מכיתה ה'; המנגנים מכיתה ו בעלי עמדה גבוהה יותר כלפי המפגשים מאלה שלא מנגנים. לא נמצאו הבדלים בעמדות כלפי המפגשים עם הנגנים בזיקה למגדר ולנגינה.

סיכום עמדות כלפי המפגשים

תלמידים מכיתות ה', בנות ותלמידים שמנגנים על כלי הנם בעלי עמדה חיובית יותר כלפי המפגשים. לא נמצאו הבדלים בין בנים לבנות ומנגנים ללא מנגנים - בכיתה ה'. כמו כן לא נמצאו הבדלים בזיקה לאזור ולמצב סוציו-אקונומי בו נמצא בית הספר.

3.5 עמדות כלפי הקונצרטים

התלמידים התבקשו לדרג היגדים המתארים היבטים שונים של הקונצרטים, על סולם בן 4 דרגות, מ-1 בכלל לא מסכים עד 4 מסכים מאוד מאוד. התפלגות התשובות בזיקה לכיתה, בלוח הבא.

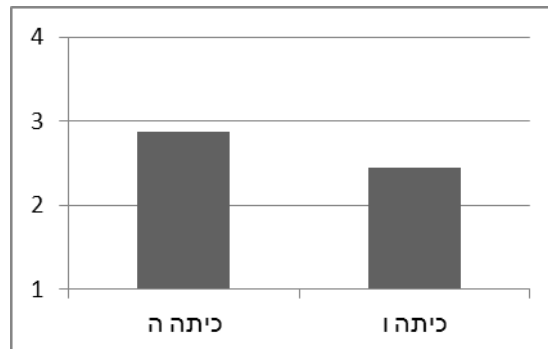
לוח 12

עמדות כלפי הקונצרטים, השוואה בין הכיתות: שכיחויות באחוזים של המדרגים מסכים ומסכים מאוד מאוד, ממוצעים, (סטיות תקן) וערכי t

t	כולם		כיתה ו		כיתה ה		
	ממוצע (ת.ס)	%	ממוצע (ת.ס)	%	ממוצע (ת.ס)	%	
6.30***	2.69 (0.69)		2.45 (0.66)		2.87 (0.66)		עמדות כלפי הקונצרטים (מהימנות המדד (.754)
5.96***	2.94 (1.01)	71.1	2.63 (1.01)	61.0	3.20 (0.92)	79.5	אם תהיה לי אפשרות, אשמח לשמוע עוד קונצרטים בהיכל התרבות
4.38***	2.14 (1.13)	36.8	1.87 (1.02)	24.7	2.36 (1.16)	45.9	הקונצרטים בהיכל התרבות עוררו בי רצון לנגן
4.05***	2.89 (1.03)	68.1	2.66 (1.02)	62.2	3.07 (1.00)	72.4	ככל שהולכים ליותר קונצרטים, כך אפשר יותר ליהנות מהם
NS	2.77 (1.16)	58.6	2.69 (1.18)	58.0	2.84 (1.12)	58.8	קל לי להתרכז בקונצרט למשך זמן ארוך בהאזנה למוזיקה (היגד הפוך בשאלון)
3.02**	2.50 (1.06)	49.7	2.32 (1.06)	40.4	2.64 (1.05)	56.6	כשהולכים לשמוע קונצרט בהיכל התרבות זהו אירוע חגיגי
5.83***	2.94 (1.13)	67.5	2.59 (1.14)	55.1	3.23 (1.04)	77.3	מפריע לי אם במהלך הקונצרט יש רעש בקהל
2.41*	2.59 (1.11)	53.8	2.43 (1.09)	48.3	2.70 (1.12)	56.6	המנחה בקונצרט עוזר לי להתרכז ולהקשיב טוב יותר

*p<.05; **p<.01; ***p<.001

מהלוח עולה כי העמדות כלפי הקונצרטים של תלמידי כיתות ה' גבוהות יותר מהעמדות של תלמידי כיתות ו'. כלומר חלה ירידה בעמדה כלפי הקונצרטים מכיתה ה' לכיתה ו'. התרשים הבא מציג ממצא זה.

תרשים 12. עמדות כלפי הקונצרטים: השוואה בין הכיתות

בדיקת הבדלים בין הכיתות בזיקה למשתני רקע:

1. מגדר

לבדיקת ההבדלים בין הבנים לבנות בזיקה לכיתה נערך ניתוח שונות דו כיווני MANOVA 2×2 (כיתה \times מגדר) כשהמשתנה התלוי היה המדד - עמדות כלפי הקונצרטים. נמצא אפקט עיקרי מובהק של הכיתה $(F(1,346)=16.52; p<.001)$ האפקט נובע מעמדה גבוהה יותר של תלמידי כיתה ה' כפי שדווח לעיל. לא נמצא אפקט מובהק של המגדר ולא של האינטראקציה. כלומר אין הבדלים בין הבנים לבנות בעמדה כלפי הקונצרטים.

2. אזור

בתי הספר חולקו לשלושה אזורים: תל אביב; יפן; פריפריה. בניתוח שונות 3×2 (כיתה \times אזור) לא נמצאו הבדלים בעמדות בזיקה לאזור בו נמצא בית הספר

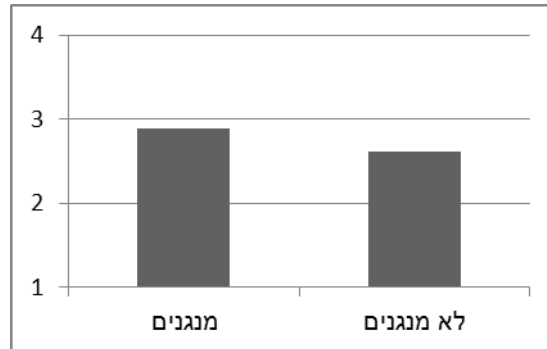
3. מצב סוציו-אקונומי של בית הספר

בתי הספר חולקו על פי המצב הסוציו-אקונומי שלהם לשתי קבוצות. לבדיקת ההבדלים בין שני סוגי בתי הספר בזיקה לכיתה נערך ניתוח שונות דו כיווני MANOVA 2×2 (כיתה \times מצב סוציו-אקונומי) כשהמשתנה התלוי היה עמדות כלפי הקונצרטים. נמצא אפקט עיקרי של כיתה $(F(1,403)=38.50; p<.001)$ כפי שדווח לעיל. לא נמצא אפקט עיקרי של המצב הסוציו-אקונומי ולא נמצא אפקט של אינטראקציה.

4. נגינה בכלי

לבדיקת ההבדלים בין התלמידים שמנגנים לאלה שלא מנגנים בזיקה לכיתה, נערך ניתוח שונות דו כיווני MANOVA 2×2 (כיתה \times נגינה) כשהמשתנה התלוי היה עמדות כלפי הקונצרטים. נמצא אפקט עיקרי של כיתה $(F(1,403)=12.21; p<.001)$ כפי שדווח לעיל.

נמצא אפקט עיקרי של נגינה ($F(1,403)=2.97; p<.001$) הנובע מכך שתלמידים שמנגנים הנם בעלי עמדה גבוהה יותר כלפי הקונצרטים ($M=2.82 SD=0.70$) מתלמידים שלא מנגנים ($M=2.62 SD=0.68$). לא נמצא אפקט של אינטראקציה. התרשים הבא מציג את ההבדלים בזיקה לנגינה.

תרשים 13. עמדות כלפי הקונצרטים: השוואה בין תלמידים מנגנים לאלה שאינם מנגנים

לא נמצאו הבדלים בעמדות כלפי הקונצרטים בזיקה למגדר ולנגינה.

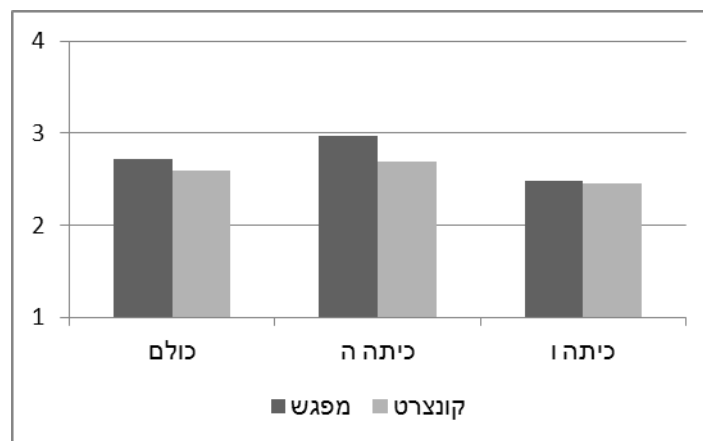
סיכום עמדות כלפי הקונצרטים

תלמידים מכיתות ה' ותלמידים שמנגנים על כלי הינם בעלי עמדה חיובית יותר כלפי הקונצרטים. לא נמצאו הבדלים בין: בנים לבנות, בזיקה לאזור ולמצב סוציו-אקונומי בו נמצא בית הספר.

השוואות בין המפגשים לקונצרטים

- א. חושב מתאם פירסון בין העמדה כלפי המפגשים והעמדה כלפי הקונצרטים ונמצא $r = .685; p < .001$. כלומר קיים קשר חיובי בינוני גבוה בין שני המדדים דבר המצביע שכלל שהעמדה כלפי המפגשים גבוהה יותר כן עולה גם העמדה כלפי הקונצרטים.
- ב. השאלה האם ישנם הבדלים בין העמדה כלפי המפגשים לבין העמדה כלפי הקונצרטים בזיקה לכיתה ולמגדר נבדקה על ידי ניתוח שונות (כיתהXמגדרXעמדה) עם מדידות חוזרות במשתנה התלוי. לא נמצא אפקט של המדידות החוזרות ולא אפקטים של האינטראקציות כיתהXעמדה, מגדרXעמדה, כלומר לא נמצאו הבדלים בין הכיתות ובין המגדרים לגבי העמדות כלפי המפגשים והקונצרטים.
- ג. כדי לבדוק מה מעורר רצון רב יותר לנגן בקרב התלמידים בזיקה לכיתה ולמגדר נבדקה על ידי ניתוח שונות (כיתהXמגדרXתפיסות) עם מדידות חוזרות במשתנה התלוי. לא נמצא אפקט של המדידות החוזרות ולא אפקטים של האינטראקציות

כיתה לתפיסות, מגדר לתפיסות, כלומר לא נמצאו הבדלים בין הכיתות ובין המגדרים לגבי תפיסת ההבדלים בין השפעת המפגש והקונצרט על הרצון לנגן. ד. כדי לבדוק את מידת השפעתו של המנחה, במפגש או בקונצרט, על מידת הריכוז בזיקה לכיתה ולמגדר נערך ניתוח שונות (2X2X2) (כיתה למגדר לתפיסות) עם מדידות חוזרות במשתנה התלוי ונמצא אפקט של המדידות החוזרות ($F(1,338)=6.39; p<.05$) ניתוח אפוסטריורי מסוג בונפרוני ($P<.05$) מראה שהאפקט הנובע מכך שהתלמידים תופסים את המנחה במפגש ($M=2.71$ $SD=1.04$) כמשפיע יותר על הריכוז מהמנחה בקונצרט ($M=2.57$ $SD=1.11$). נמצא אפקט של אינטראקציה כיתה לתפיסת ההשפעה. כדי למצוא את מקור ההבדלים נערכו ניתוחי t בזוגות (t-paired) ונמצאו הבדלים בתפיסת ההשפעה רק בקרב התלמידים בכיתות ה ($t(219)=2.96; p<.01$). ההבדלים מוצגים בתרשים הבא.

תרשים 14. תפיסה של השפעת המפגש והקונצרט על מידת ההקשבה למוזיקה: הבדלים בין הכיתות

מהממצאים ומהתרשים עולה כי תלמידי כיתות ה תופסים את ההשפעה של המנחה במפגש על מידת ההקשבה כגדולה יותר מאשר המנחה בקונצרט.

6.3 תפיסת התרומה של האזנה למוזיקה

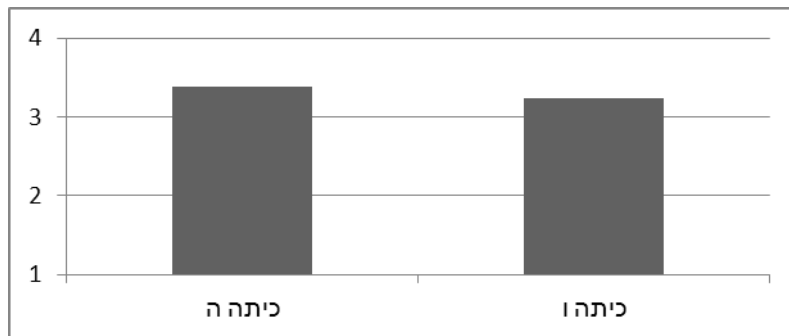
התלמידים התבקשו לדרג את ההיגד "אני מרגיש שהאזנה למוזיקה לא תורמת לי בכלל", על סולם בן 4 דרגות, מ-1 בכלל לא מסכים עד 4 מסכים מאוד מאוד. ההיגד עבר היפוך כך שיביע תרומה חיובית. התפלגות התשובות בזיקה לכיתה, בלוח ובתרשים הבאים.

לוח 13

תפיסת התרומה של האזנה למוזיקה, השוואה בין הכיתות: שכיחויות באחוזים של המדרגים מסכים ומסכים מאוד, ממוצעים, (סטיות תקן) וערכי t

t	כולם		כיתה ו'		כיתה ה'		
	ממוצע	%	ממוצע	%	ממוצע	%	
1.67*	3.32 (0.97)	81.6	3.23 (0.98)	80.6	3.39 (0.95)	82.3	אני מרגיש שהאזנה למוזיקה תורמת לי

* $p < .05$

תרשים 15. תפיסת התרומה של האזנה למוזיקה: השוואה בין הכיתות מהלוח והתרשים עולה כי תלמידי כיתות ה' תופסים את התרומה במידה גדולה יותר מתלמידי כיתות ו'.

בדיקת הבדלים בין הכיתות בזיקה למשתני רקע:

1. מגדר

לבדיקת ההבדלים בין הבנים לבנות בזיקה לכיתה נערך ניתוח שונות 2X2 MANOVA (כיתהXמגדר) כשהמשתנה התלוי היה ההיגד בדבר תפיסת התרומה. נמצא אפקט עיקרי של כיתה ($F(1,341)=6.72; p<.01$) כפי שדווח לעיל. נמצא אפקט עיקרי של המגדר

(F(1,341)=9.72; p<.001) ואפקט של האינטראקציה (F(1,341)=5.34; p<.05). כדי לבדוק את מקורות ההבדלים נערכו מבחני t, הממצאים מוצגים בלוח ובתרשים הבאים.

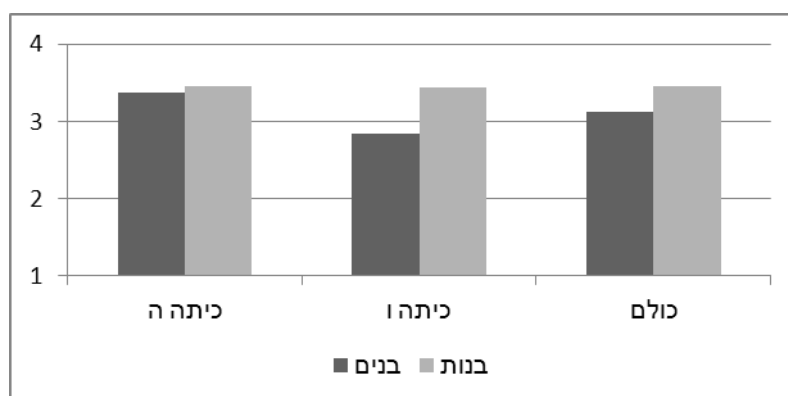
לוח 14

תפיסת התרומה של האזנה למוזיקה, השוואה בין הכיתות והמגדר: ממוצעים (סטיות תקן)

וערכי t

t	בנות	בנים	
NS	3.46 (0.88)	3.37 (1.02)	כיתה ה
3.84***	3.44 (0.80)	2.84 (1.18)	כיתה ו
3.11**	3.45 (0.84)	3.12 (1.12)	כולם
	NS	2.77**	t

p<.01; *p<.001

תרשים 16. תפיסת התרומה של האזנה למוזיקה, השוואה בין הכיתות והמגדר

מהלוח והתרשים עולה כי: 1. תלמידי כיתות ה' תופסים את תרומת האזנה למוזיקה ברמה גבוהה יותר מתלמידי כיתות ו'; 2. הבנות תופסות את תרומת האזנה למוזיקה ברמה גבוהה יותר מהבנים; 3. בקרב תלמידי כיתות ה' אין הבדלים בתפיסת התרומה בין הבנים לבנות; 4. בקרב תלמידי כיתות ו' הבנות תופסות את התרומה ברמה גבוהה יותר מהבנים; 5. אין הבדלים בתפיסת התרומה בין הבנות בכיתות ה' לבנות בכיתות ו'; 6. חלה ירידה בתפיסת התרומה בקרב הבנים בזיקה לכיתה, כלומר הבנים בכיתה ה' תופסים את התרומה ברמה גבוהה יותר מהבנים בכיתות ו'.

2. אזור

בתי הספר חולקו לשלושה אזורים: תל אביב; יפו; מחוץ לת"א. בניתוח שונות MANOVA 3X2 (כיתה\אזור) לא נמצאו אפקטים של הכיתה והאזור בזיקה לתפיסת התרומה.

3. המצב הסוציו-אקונומי של בית הספר

בתי הספר חולקו על פי המצב הסוציו-אקונומי שלהם לשתי קבוצות. בניתוח שונות דו כיווני 2X2 MANOVA (כיתה\מצב סוציו-אקונומי) לא נמצאו אפקטים של הכיתה והמצב הסוציו-אקונומי בזיקה לתפיסת התרומה.

4. נגינה בכלי

לבדיקת ההבדלים בין התלמידים שמנגנים לאלה שאינם מנגנים בזיקה לכיתה, נערך ניתוח שונות דו כיווני 2X2 MANOVA (כיתה\נגינה). לא נמצאו אפקטים של הכיתה והנגינה בזיקה לתפיסת התרומה.

סיכום הממצאים לגבי תפיסת התרומה של המוזיקה

תלמידים מכיתות ה' תופסים את תרומה המוזיקה ברמה גבוהה יותר מתלמידי כיתות ו'. בנוסף הבנות תופסות את תרומת המוזיקה ברמה גבוהה יותר מהבנים כאשר בין הבנות בכיתה ה' לבנות בכיתה ו' לא נמצאו הבדלים בתפיסת התרומה. לא נמצאו קשרים לגבי תפיסת התרומה בזיקה לאזור בו נמצא בית הספר למצב סוציו-אקונומי שלו ולנגינה בכלי.

3.7 היצירות המהנות ביותר

התלמידים התבקשו לסמן מתוך רשימה של 10 יצירות שתיים אשר מהן נהנו יותר מהשאר. הלוח הבא מציג את אחוזי הבחירה בכל יצירה, 378 תלמידים ענו על שאלה זו ואחוז הבוחרים חושב ממספר זה. לא היו הבדלים גדולים במספר הבוחרים בכל יצירה בזיקה לכיתה ולכן האחוז מחושב מכלל התלמידים העונים.

לוח 15

התפלגות הבחירה ביצירה המהנה ביותר

אחוז הבוחרים	היצירה
49	מארש החתונה מתוך חלום ליל קיץ, מאת פליקס מנדלסון
45.5	ממבו וסקרצו מתוך סיפור הפרברים, ליאונרד ברנשטיין
22.5	ריקוד האבריים מתוך הבלט "רומיאו ויוליה", סרגיי פרוקופייף
21.2	ריקוד גרמני מס' 3, ק. 605, וולפגאנג אמדאוס מוצרט
20.3	ריקוד הליצנים, מתוך חלום ליל קיץ, מנדלסון
15	סקרצו מתוך חלום ליל קיץ, מנדלסון

12.8	ריקוד ספרדי, מאת מנואל דה פאייה
6.7	ריקוד הגבוט מתוך הסוויטה מס' 3 ברה מז'ור, יוהן סבסטיאן באך
3.7	ולס מתוך הסילפידים, מאת פרידריך שופן
1.3	ריקוד סלבוני מס' 2, אנטונין דבוז'ק

מהלוח עולה כי היצירות האהובות ביותר הן 'מארש החתונה' מתוך 'חלום ליל קיץ' וחלקים מתוך 'סיפור הפרברים'. את כל אחת מהיצירות האלה בחרו קרוב ל- 50% מהתלמידים. כמו כן, את שתיהן יחד בחרו 13.5% מהמשתתפים. היצירות שנבחרו על ידי כ- 20% מהתלמידים הן ריקוד הליצנים, ריקוד גרמני וריקוד האבריים.

בנוסף התלמידים התבקשו לנמק מדוע נהנו דווקא משתי היצירות שבחרו. 381 תלמידים ענו על חלק זה. הנימוקים נותחו בניתוחי תוכן על ידי שני שופטים, התקבלו שלוש קטגוריות.

1. סיבות הקשורות לתחום המוזיקה- נמקו 73.8%

- סוג המוזיקה/ ההלחנה (קצבית, נעימה, קליטה, רועשת, קופצנית, יפה, נעימה)
- סוג הכלים המנגנים ביצירה (אוהבת תופים/חצוצרות)
- יכולת/ידע לנגן את היצירה
- אהבת מוזיקה באופן כללי
- המלחינים (היכרות קודמת, הערכה, אהבה)
- התווים (היכרות / נגינת היצירה בעבר)
- העשרה מוזיקלית
- השתתפות ביצירה באופן פעיל (מחיאות כפיים, שירה)
- הריקוד המלווה את היצירה (מצחיק, משעשע)

2. סיבות הקשורות לתחום האישי-רגשי – נמקו 11.8%

- חיבור ליצירה בצורה כללית (ראיתי, מכירה, אוהבת את המחזה/ סרט)
- חיבור לתחושות שהיצירה מעבירה (מבינה את היצירה, היצירה ממלאת באושר, מרגשת, נותנת תחושה נעימה, ממריצה, משרה אוירה טובה, מעוררת לחשיבה)
- חיבור ליצירה דרך המורה כדמות לחיקוי (המורה של הכיתה התחנתה לצלילי היצירה והיא התרגשה מאד)
- חיבור לתוכן הסיפורי (המוזיקה מספרת סיפור שהכרתי/לא הכרתי קודם, היצירה גורמת לי לחשוב על חתונות)
- אהבה לריקוד

3. סיבות הקשורות לתחום הלימודי-הוראתי – נמקו 11.3%

- ידע והיכרות עם היצירה עקב למידה בכיתה
- היכרות עם היצירה דרך המדיה (הרדיו, הטלוויזיה)

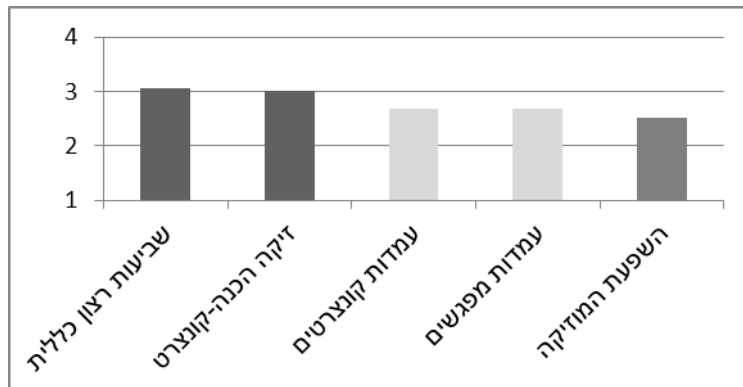
- השפעת המורה (אוהבת, מתרגשת, מספרת על זה בהרחבה)
- למידה על המלחינים

4. מוזיקה לא מעניינת אותי - 3.1% (מספר הילדים הוא 12, כולם מכיתה ו' פרט לאחד).

הנימוק העיקרי שבו השתמשו התלמידים היה קשור למוזיקה ולאהבת המוזיקה, להשתתפות הפעילה בקונצרט ולמידת הקצביות של היצירות. לא היו הבדלים בנימוקים בין תלמידי כיתה ה' לכיתה ו'.

השוואה בין המדדים השונים בזיקה לכיתה ולמגדר

כדי לבדוק את ההבדלים בתפיסה בין המדדים השונים בזיקה לכיתה ולמגדר נערך ניתוח שונות (5X2X2) עם מדידות חוזרות במשתנה התלוי ונמצא רק אפקט עיקרי של המדידות החוזרות ($F(4,336)=46.72; p<.001$). ניתוח אפוסטריורי מסוג בונפרוני ($P<.05$) מראה שההבדלים בתפיסות הנם: שביעות רצון כללית ($M=3.05$ $SD=1.01$) ותפיסת הזיקה בין ההכנה לקונצרט ($M=3.00$ $SD=0.78$) < עמדות כלפי הקונצרטים ($M=2.65$ $SD=0.68$) ועמדות כלפי המפגשים ($M=2.65$ $SD=0.60$) < השפעת המוזיקה על חיי בית הספר ($M=2.50$ $SD=0.80$). ההבדלים מוצגים גם בתרשים הבא.

תרשים 17. הבדלים בין המדדים השונים

מהממצאים עולה כי: 1. אין הבדלים בין הכיתות ובין הבנים לבנות בזיקה לתפיסת ההבדלים במדדים; 2. ממוצעי המדדים המתארים את העמדות כלפי הקונצרטים, העמדות כלפי המפגשים ואת השפעת המוזיקה הנם ברמה בינונית (בערך 2.6 בסולם בן 4 דרגות); 3. שביעות הרצון הכללית מהשתתפות בתכנית ותפיסת הקשר בין ההכנה בכיתה לקונצרטים הנם ברמה בינונית גבוהה (ממוצע 3 בסולם בן 4 דרגות); 4. התלמידים שבעי רצון מהשתתפות בתכנית מעבר לעמדות שלהם כלפי היבטים שונים שלה; 5. אין הבדלים בין העמדות של התלמידים כלפי הקונצרטים וכלפי המפגשים עם הנגנים.

ניבוי שביעות הרצון

ניבוי שביעות הרצון בוצע בעזרת רגרסיה מרובה בה המשתנים המנבאים היו: הכיתה, עמדות כלפי הקונצרטים, עמדות כלפי המוזיקה, תפיסת הזיקה הכנה-קונצרטים, תפיסת השפעת המוזיקה וההיגד "האזנה למוזיקה תורמת לי". אחוז השונות המוסברת של שביעות הרצון על ידי המשתנים הבלתי תלויים הייתה 44.2% המשתנים המנבאים, ערכי β וערכי t בלוח הבא.

לוח 16

ניבוי שביעות הרצון

המשתנה המנבא	β	t
עמדות כלפי הקונצרט	.315	5.60***
השפעת המוזיקה	.260	5.85***
זיקה הכנה-קונצרט	.132	2.85**
תרומת האזנה למוזיקה	.123	3.06**
עמדות כלפי המפגשים	.081	NS
כיתה	.066	NS

** $p < .01$; *** $p < .001$

מהלוח עולה כי המשתנים המנבאים את שביעות הרצון הנם העמדה כלפי הקונצרטים, תפיסת השפעת המוזיקה, תפיסת הזיקה הכנה-קונצרטים והתפיסה של תרומת האזנה למוזיקה. הכיתה אינה מנבאת את שביעות הרצון.

סיכום הממצאים לגבי שביעות הרצון מתכנית "מפתח"

תלמידים מכיתות ה' שבעי רצון יותר מתלמידים מכיתות ו' וכן הבנים מכיתות ה' בהשוואה לבנים מכיתות ו'. אין הבדלים בין הבנים לבנות ובין הבנות בכיתות ה' ו-ו'. תלמידים שמנגנים שבעי רצון מהתכנית יותר מתלמידים שאינם מנגנים.

3.8 עמדות המורים למוזיקה

3.8.1 על תכנית "מפתח"

המשתתפים התבקשו לדרג את מידה ההסכמה שלהם עם היגדים העוסקים בתכנית "מפתח" על סולם בן 5 דרגות, כאשר 1 – בכלל לא מסכים, 5 – מסכים במידה רבה מאוד. הלוח הבא מציג את התפלגות הדרוגים.

לוח 17

על תכנית מפתח: אחוז המדרגים במידה רבה ובמידה רבה מאוד, ממוצעים וסטיות תקן

ס.ת.	מוצע	מסכים במידה רבה ורבה מאוד	
0.49	4.81	96.2	באופן כללי אני שבע רצון מכך שבית הספר שבו אני מלמד משתתף בתכנית "מפתח"
0.58	4.54	96.2	הרפרטואר שנבחר לתכנית "הפילהרמונית רוקדת" מתאים לילדי בית ספר יסודי
0.58	4.54	96.2	הילדים נהנו מהלימודים במסגרת התכנית
0.96	4.52	88	תכנית "מפתח" מסייעת לי לבנות תכנית לימודים שנתית מובנית לשיעורי המוזיקה
0.98	4.42	84.6	מנהל/ת בית הספר מעודד/ת ומטפח/ת את פעילותי בתוכנית
1.00	4.40	92.0	מובילי התכנית מסייעים לי לפתור בעיות המתעוררות בהפעלת התכנית
0.72	4.24	89.3	התכנית מהווה פריצת דרך בהוראת המוזיקה בבית הספר
0.81	4.12	80.8	התכנית מבליטה את מקום המורה למוזיקה בבית הספר
0.95	4.12	76.9	מורים מבית הספר שמחים להצטרף לכיתה להאזנה לקונצרט בהיכל התרבות
1.11	3.96	73.1	רוב מורי בית הספר יודעים על התכנית ועל מה שקורה בה
0.90	3.92	72.0	התכנית שפרה את הרגלי הקשב וסייעה למיקוד תשומת הלב בכיתה
1.07	3.88	76.9	התכנית חשובה במיוחד לילדים שהמוזיקה מהווה כלי ביטוי מרכזי עבורם
1.11	3.04	34.6	התכנית תובענית מידי ולא מאפשרת לי ללמד גם נושאים אחרים משלי
0.92	2.58	12.5	תכנית "מפתח" הניעה יותר ילדים להתחיל ללמוד נגינה

מהלוח עולה כי הממוצע של חלק גדול מההיגדים מעל דרוג 4 ואף ישנם כאלה שמתקרבים ל-5 וקיים כאן "אפקט התקרה". שביעות הרצון שלהם מהשתתפותם בתכנית "מפתח" גבוהה מאוד 4.81 בסולם בן 5 דרגות.

3.8.3 "הפילהרמונית רוקדת" - על המפגשים המוזיקליים (עם נגנים ומנחה) בבית

הספר

המשתתפים התבקשו לדרג את מידה ההסכמה שלהם עם היגדים העוסקים במפגשים המוזיקליים בבית הספר, על סולם בן 5 דרגות, כאשר 1 – בכלל לא מסכים, 5 – מסכים במידה רבה מאוד. הלוח הבא מציג את התפלגות הדרוגים.

לוח 19

תפיסת היבטים שונים של המפגשים בבית הספר

סטיית תקן	ממוצע	מסכים במידה רבה ורבה מאוד	
0.39	4.81	100	המפגשים עם הנגנים בבית הספר יצרו אווירה אינטימית ומיוחדת
0.39	4.81	100	הנגנים המגיעים לבית הספר מראים עניין ומעורבות
0.39	4.81	100	הנגנים הבאים לבית הספר יוצרים קשר טוב עם הילדים
0.39	4.81	100	בית הספר ערוך ומאורגן לקבלת הנגנים והמנחה בבית הספר
0.42	4.78	100	ההרכבים המוזיקליים אשר באו לבית הספר היו נפלאים
0.44	4.74	100	הילדים מצפים לבואם של ההרכבים המוזיקליים לבית הספר
0.45	4.72	100	למנחה יש תרומה משמעותית להנאה של הילדים מהמפגש עם הנגנים בבית הספר
0.76	4.60	92.0	למנחה יש תרומה משמעותית לקשב של הילדים במפגש בבית הספר
0.89	4.14	75.0	הנחיית המפגשים עם הנגנים שנערכים בבית הספר צריכה להיות חווייתית יותר מדידקטית
1.30	3.33	48.1	מנהל בית הספר משתתף בכל או בחלק מן המפגשים עם הנגנים בבית הספר

מהלוח עולה כי התפיסה של המורים את השתתפות מנהל בית הספר במפגשים היא ברמה בינונית והיא נמוכה יחסית לשאר היבטים של המפגשים.

3.8.4 "הפילהרמונית רוקדת" - על הקונצרט בהיכל התרבות

המשתתפים התבקשו לדרג את מידה ההסכמה שלהם עם היגדים העוסקים בקונצרטים בהיכל התרבות, על סולם בן 5 דרגות, כאשר 1 – בכלל לא מסכים, 5 – מסכים במידה רבה מאוד. הלוח הבא מציג את התפלגות הדרוגים.

תפיסת היבטים שונים של הקונצרטים

ממוצע	מסכים במידה רבה ורבה מאוד	מ.ת.
4.89	100	0.32
4.82	96.4	0.61
4.63	92.7	0.74
4.57	92.9	0.63
4.37	77.8	1.18
4.36	89.3	0.98
4.36	89.3	0.91
2.93	46.4	1.53
2.82	42.9	1.44
2.22	10.7	1.24

מהלוח עולה כי למורים תחושת סיפוק גדולה לראות את התלמידים שלהם בקונצרטים (ממוצע 4.89 בסולם בן 5 דרגות). הם תופסים את התנהגותם בקונצרטים כמכובדת ולא חושבים שעליהם להשקיע אותם לעיתים קרובות.

3.8.5 לקראת המשך התכנית והרחבתה - המלצות המורים

המורים התבקשו בשאלה פתוחה לכתוב המלצות לקראת המשך התוכנית. להלן מגוון המלצות אישיות, מתוך תשובותיהם של מורים שונים לשאלה זו בשאלון³:

יצירות קצרות יותר, שיתוף פעולה עם הזמרים, רקדנים על הבמה והילדים שבקהל; להציב באולם הקונצרט מסך עם שמות של המלחינים והיצירות;

לערוך למורים המחנכים היכרות עם חלק מהיצירות על מנת ליצור מעורבות של מורים מחנכים ואם אפשר גם להורים; להעלות את היצירות של הקונצרט באתר "מפתח" על מנת שהילדים יוכלו להאזין לקטעים בבית; לא לתת לבתי ספר לצאת באמצע הקונצרט כי זה מפריע לריכוז של הילדים; כאשר יש כלי שבולט במשך כל היצירה חשוב להעמיד אותו במקום שבו הילדים יראו אותו; לקצר את משך הקונצרט; לשלב מקהלות ילדים לכיתות ג-ו (יצירה שמשתתפת בה מקהלת ילדים) ולחשוף את הילדים למקהלה איכותית כגון: "אנקור", או "מורן" או "העפרוני"; להפחית את מספר המפגשים המוסיקליים לפעם בשנה כמו גם את הקונצרט בהיכל התרבות; להגביר את המשחקים הדידקטיים

³ יש לציין שלא כל המשתתפים מילאו שאלה זו.

ולהפחית בהרצאות; להזמין את כל מורי המוזיקה המשתתפים בתכנית לעלות לבמה בעת הפעילות של המורים עם התלמידים; לשתף גם את כיתות א' ב' בקונצרט בהיכל התרבות, וכן שכל המורות של בי"ס תהיינה חייבות להגיע לקונצרט ולהיות חלק ממנו (גם מזכירות, יועצות וכו...); לשפר את האיכות של הדיסקים למורה, שכן רוב היצירות נשמעות בעוצמה נמוכה מאד; להגביר את רמת הפרסום של התכנית; להפחית את מספר היצירות, כי לימוד מרובה של יצירות מקשה הן על המורה והן על התלמיד ומפחית את הרמה המוזיקלית; כדי שהמורים יוכלו להעמיק ביצירות; כדי ללמד גם יצירות אחרות.

4. דיון

תוכנית "מפתח" הנה תוכנית רב-שנתית בחינוך מוזיקלי אשר במרכזה הקונצרט "החיי". תוכנית הליבה לכתות ג-ו נ מושתתת על שלושה מרכיבים: הוראת הרפרטואר במסגרת שיעורי המוזיקה על ידי המורים למוזיקה מפגשי הכנה אינטימיים בבית הספר עם נגני התזמורת הפילהרמונית ובהנחיית מנחה בוגרת/ת המדרשה למוזיקה, המחזקים את תהליך הלמידה של הרפרטואר. שני המרכיבים הראשונים יחד מכינים את התלמידים לקראת שיא התוכנית שהוא האזנה לקונצרט סימפוני באולם קונצרטים, צפייה ומעקב אחר רזי האירוע. המחקר הנוכחי התמקד בתלמידי כיתות ה' ו' ובחן את שביעות רצונם מהשתתפותם בתוכנית "מפתח", וכן את עמדותיהם כלפי שלושת ההיבטים העיקריים של התוכנית: ההכנה לקראת הקונצרטים בשיעורי המוזיקה, המפגשים הקאמריים עם הנגנים והמנחה שנערכים בבית הספר והקונצרטים הסימפוניים בהיכל התרבות. בנוסף בדק המחקר היבטים אחרים של התוכנית כמו ההשפעה של האזנה למוזיקה והקשר בין המוזיקה לחיי בית הספר. **שביעות הרצון של התלמידים מהשתתפותם בתוכנית הנה ברמה גבוהה יחסית** (ממוצע 3 בסולם בן 4 דרגות), כשמעל ל- 70% מהם דרגו את שביעות רצונם מההשתתפות במידה רבה ובמידה רבה מאוד מאוד. עובדה זו מצביעה על ההצלחה של התוכנית. ראוי לציין כי רמת שביעות הרצון של תלמידי כיתות ו' נמוכה יותר מאשר של תלמידי כיתות ה', והבנים מכיתות ו' שאינם מנגנים שבעי רצון ברמה הנמוכה ביותר, כשמשווים בין הקבוצות השונות. סביר להניח שעם תחילת גיל ההתבגרות נעשה פחות מקובל מבחינה חברתית להקשיב למוזיקה קלאסית וליהנות ממנה, ובעיקר בקרב בנים שאינם מנגנים. מכיוון שבנים בכיתות ו' המנגנים בכלי כלשהו הביעו שביעות רצון גבוהה יותר מהשתתפותם בתוכנית מאשר בנים שאינם מנגנים, ניתן אולי להסיק שנגינה בכל כלי, קשורה בתרבות של מוזיקה מכל סוג (פופ, ג'אז או קלאסית) והיא תורמת לשביעות הרצון מלמידה בתחום המוזיקלי. עולה, שהנגינה תורמת למיומנויות האזנה למוזיקה ולשביעות רצון מן התחום. זאת, משום שתלמידים שמנגנים, ככל הנראה, נפתחים למוזיקה, מקבלים אותה בהבנה ומגלים מיומנויות האזנה גבוהות. לפיכך, מומלץ לעודד נגינה בקרב התלמידים.

השפעת התוכנית על חיי ביה"ס - היבט חשוב נוסף בהפעלת תוכנית "מפתח" הוא ההשפעה שיש להשתתפות בתוכנית מובנית מעין זו על חיי בית הספר. השפעה זו מתבטאת במספר דרכים, כמו: תרומה להקשבה באופן כללי ותרומה לאווירה בבית הספר. במחקר נמצא שכ- 50% מהתלמידים תופסים את התוכנית כמשפיעה על חיי בית הספר במידה רבה ובמידה רבה מאוד מאוד, ללא הבדלים בין בנים לבנות או בין תלמידים מנגנים לאלה שאינם

מנגנים. נמצאו הבדלים רק בין הכיתות, כפי שנמצא לגבי שביעות הרצון גם כאן תלמידי כיתות ה' תופסים את ההשפעה ברמה גבוהה יותר מתלמידי כיתות ו'.

הבדלים בעמדות בין תלמידי ה' לתלמידי ו' - אחד מהממצאים הבולטים במחקר

זה, כמו גם במחקר הערכה קודם על תוכנית "מפתח" (שטיימן, שמעוני, יעקובי ושילון, 2003), הוא ההבדל בין העמדות של התלמידים מכיתות ה' שהיו גבוהות יחסית לאלה של התלמידים מכיתות ו' בכל המשתנים שנבדקו. כנראה שהמקור להבדלים אלה טמון במספר גורמים:

1. **היבטים התפתחותיים** - תחילת גיל ההתבגרות משפיעה על רמת המשמעת של תלמידי כיתות ו' ועל הקשב שלהם בשיעורים. ככל שמתבגרים עולות בעיות המשמעת של התלמידים והתמודדות המורים אתן נעשית קשה יותר. שיעורי המוזיקה המתקיימים אחת לשבוע מחייבים, מטבע מהות המקצוע, קשב רב, ריכוז ודממה בשעת ההאזנה; נורמות הקשב, האיפוק והסבלנות הדרושות בשיעורי מוזיקה תובעניות יותר ביחס לשיעורים אחרים. הקוטביות בין התנאים הדרושים להאזנה מודרכת לבין חוסר הסבלנות והאנרגיות של התלמידים בראשית גיל ההתבגרות מובילה כנראה לירידה בכל המדדים שנבדקו במחקר, בדומה למה שמתואר במחקרים אחרים (למשל, Hargreaves, 1982).
2. **היבטים חברתיים-תרבותיים** – לפי מחקרים בגיל ההתבגרות (למשל- אריקסון, 1987), נראה שככל שמתבגרים קבוצת הגיל הופכת לגורם משמעותי ומשפיע בחייו של המתבגר. בהקשר זה ניתן לומר, שהמקובלות החברתית גוברת על המוטיבציה והעניין האישיים. נראה שבכיתות ו' בעידן הנוכחי פחות מקובל ופחות פופולארי להאזין למוזיקה קלאסית. ככל הנראה, תופעה זו משפיעה על שביעות הרצון של המתבגרים הלומדים בתכנית "מפתח". ניתן להוסיף שבניגוד לשדר הנפוץ בחברה בדבר קליטה זריזה, מהירה וקלה לתפיסה ואף שטחית במידת מה של המושא הנחשף, הנחקר והנלמד, ניצבת תכנית "מפתח" כהווייה אמנותית מופשטת הנוגעת מיידית בנימי נפשו של המאזין הצעיר, אך מחייבת אותו בהבניות מטאפוריות, שמקורן בהקשר התרבותי ובהתנסויותיו הפסיכו-פיזיולוגיות. ההאזנה למוזיקה בכלל ולקונצרט "החי" בפרט מחייבת התכנסות פנימית של "האני עם העצמי" בתהליך ההתייחדות עם היצירה, עם האמן המבצע ועם הסצנה הקונצרטנטית הן בשלבי ההכנה לקראת הקונצרט "החי" והן בשעת האזנה והצפייה במהלכו (Lichtensztajn, 2006).
3. **היבטים מגדריים** – לפי ממצאי המחקר הנוכחי, עולה שבנות מגלות יותר קונפורמיות מבנים בני גילן, ומתנהגות בדרך כלל בסבלנות, באיפוק ובקשב רב יותר יחסית לבנים

(Hargreaves, Comber & Colley, 1995) יתכן שעובדה זו קשורה בעמדות חיוביות יותר

כלפי המוזיקה על כל היבטיה כפי שנבדקו במחקר זה.

4. היבטים הקשורים במערכת – אפשרי שהמערכת משדרת למתבגרים ששיעורי המוזיקה

"זה לא בשבילם", שאין טעם ללמד אותם מוזיקה, ושדר זה מנציח את עצמו, או מממש

את עצמו בהתנהגותם חסרת הסובלנות והסבלנות של בני הנוער המתבגרים. בנוסף,

יותר ויותר מורים למוזיקה מפסיקים ללמד בכיתות ה' ו-ו' בבתי ספר בישראל, לא רק

בשל הקושי בהתמודדות עם בעיות משמעת, אלא גם בשל קיצוצי תקציב, הנובעים מכך

שמערכת החינוך מגלה עדיפות למקצועות לימוד פונקציונאליים (כגון מקצועות הליבה)

ופחות למקצועות לימוד אומנותיים, כגון המוזיקה.

ארבעת ההיבטים הנ"ל הם חלק מההסבר להבדלים בין העמדות של תלמידי כיתות ה' לאלה

של תלמידי כיתות ו' בכל היבטים שנבדקו במחקר.

ההכנה לקראת הקונצרט - כאמור, אחד מההיבטים הבסיסיים של התוכנית היא

ההכנה של התלמידים לקראת הקונצרט בשיעורי המוזיקה המתקיימים בבית הספר. במחקר

נמצא שקיימים יחסי גומלין בין ההכנה בשיעור לקונצרט בהיכל התרבות. כ- 70%

מהתלמידים דווחו על מידה רבה ורבה מאוד מאוד של הקשבה לשיעור כמו גם הנאה

מהקונצרט כשהם מודעים למידת הקשר בין שיעורי ההכנה לבין הקונצרטים. ממצא זה

דומה לממצא בסקר ההערכה הקודם (שטיימן וחוב', 2003) ומחזק את התפיסה של מובילי

התוכנית בהקשר של חינוך התלמידים לקראת הקונצרט "החי".

המפגשים עם הנגנים בבית הספר - למפגש האינטימי עם הנגנים ועם המנחה

ישנה חשיבות גדולה שכן מזדמנת סיטואציה של חשיפה אינטימית בינם ובין התלמידים בה

הילדים שומעים ו"רואים את הצלילים" במלוא עוצמתם בפורום אינטימי. המנחה הוא אישי

יותר מאשר בקונצרט בהיכל התרבות ומתווך בין שיעורי המוזיקה השוטפים ובין המפגש

עצמו לבין הקונצרט הסימפוני שיתקיים בהמשך. כ- 60% התלמידים תופסים את המפגש

הקאמרי בבית הספר כחוליה המלמדת להאזין למוזיקה במידה רבה עד רבה מאוד מאוד

ואת המנחה כתורם לריכוז, ומתווך בין היצירה המבוצעת והאמנים המבצעים, יותר מאשר

המנחה בהיכל התרבות. ממצא זה מעיד על הצלחה של הקונספציה של תכנית "מפתח"

אודות הפונקציות השונות שמבחינות בין ההנחיה בכתה ובין זו של הקונצרט הסימפוני, בו

התזמורת והמוזיקה "מככים" על הבמה, בעוד שהמנחה מסתפק באיזכור סימני דרך

סביב הרפרטואר המבוצע, ובהפנייה לדוגמאות בולטות המושמעות על ידי סולנים או

משפחות כלים.

תלמידי כיתות ו' נהנים מהמפגש עם הנגנים בבית הספר יותר מאשר מהקונצרטים

בהיכל התרבות. נראה לפי ממצא זה שהפעילות בבית הספר מוצאת חן בעיניהם, והקונצרט

הסימפוני בהיכל התרבות נדחק יותר. ממצא זה מנוגד לממצאים שנמצאו בסקר הערכה

הקודם (שטיימן וחוב', 2003) בהם נמצא כי התלמידים דווחו על הנאה גדולה יותר בקונצרט יחסית להנאה מהמפגשים בבית הספר. יש להניח שגבולות הקשב והריכוז של תלמידי כתות ו' נפרצים במרחב של אולם רחב בעוד שהפורום האינטימי בכתה שומר על האיפוק והעניין.

הקונצרטים בהיכל התרבות – העמדות כלפי הקונצרטים הנן ברמה בינונית גבוהה

(ממוצע 2.7 בסולם בן 4 דרגות) ואין הבדל ברמה שלהן לעומת העמדות כלפי המפגשים בביה"ס. העמדות של תלמידים מכיתות ה' ותלמידים מנגנים יותר חיוביות כלפי הקונצרטים, ממצא המדגיש את החשיבות של נגינה והקשר ההדוק שלה לתרבות המוזיקלית. העמדה כלפי אפשרות של הליכה והאזנה לקונצרטים בעתיד חיובית מאוד, כ- 70% מהתלמידים חושבים שירצו במידה רבה ורבה מאוד לשמוע בעתיד קונצרטים נוספים, ממצא דומה לממצאים בסקר הערכה הקודם (שטיימן וחוב', 2003). במילים אחרות אחת ממטרות התוכנית הנה לטעת בתלמידים שאיפה להאזין וללכת לקונצרטים והיא באה לידי ביטוי גם בהיבט הזה. בנוסף, התלמידים חושבים שחינוך לאהבת קונצרטים הוא פועל יוצא של הליכה לעוד ועוד קונצרטים כשקרוב ל- 70% מהם תופסים זאת במידה רבה ורבה מאוד מאוד. לא היה הבדל בהשפעת המפגשים והקונצרטים על הרצון ללמוד נגינה דבר המצביע על כך שעצם החשיפה לתרבות מוזיקלית ולא משנה באיזה סיטואציה היא הגורם המשפיע.

היצירות האהובות - מארש החתונה מתוך חלום ליל קיץ, מאת פליקס מנדלסון, ממבו וסקרצו מתוך סיפור הפרברים מאת ליאונרד ברנשטיין נבחרו על ידי קרוב ל- 50% מהתלמידים כיצירות המהנות ביותר ורובם נימקו זאת בהסברים הקשורים במוזיקה כמו: הקצב, השיתוף של הקהל, הריקוד, הכלים וכו'. כלומר לשיתוף התלמידים בקונצרט בפן דידקטי חשוב המגביר את הנאתם ממנו ויש לתת את הדעת להיבט זה בבחירת היצירות. מעניין לציין, שממצא זה תואם ממצאי מחקרים שנערכו בחו"ל, דוגמת מחקרם של נורת' והרגריבס (North & Hargreaves, 2000) המצביעים על כך שבתקופת גיל ההתבגרות, החל מגיל 11 לערך, חלה ירידה חדה בהעדפה של בני נוער בנוגע לסוגי מוזיקה שונים. במחקרם נמצא שבגילאי 14-15 מתעניינים בני נוער בסוגי מוזיקה כגון פופ, מחול, נשמה וראפ על פני סוגי מוזיקה כגון אופרה, שירי עם ומוזיקה קלאסית. יתכן וההתעניינות של משתתפי תכנית "מפתח" במוזיקה קצבית יותר נעוצה בנטייתם בגיל זה למוזיקה מהסוג המתואר לעיל.

תרומת המוזיקה – 81% מבין התלמידים תופסים שהמוזיקה תרמה להם במידה

רבה ובמידה רבה מאוד. הקבוצה שתופסת תרומה זו במידה הנמוכה ביותר הנה בניו מכיתות ו' שלגבי הסיבות שיכולות להסביר תפיסה זו הרחבנו את הדיבור לעיל. נראה לנו שממצא זה חשוב מאוד למוליכי התוכנית מעבר לשביעות הרצון ולעמדות כלפי המפגשים והקונצרטים. נראה לי שממצא זה הוא בבחינת "יש שכר לפעולתכם".

עמדות המורים

המורים מגלים שביעות רצון גבוהה מאוד מהשתתפותם כמורים המלמדים בתכנית, מהפרטטואר של התכנית, מסביבת העבודה המתגלה כתומכת וממקומה של התכנית בבית הספר. התכנית נתפסת על ידיהם כחשובה מאוד ומטרתיה העיקריות הן העשרת הידע המוזיקלי ופיתוח האהבה למוזיקה ותרבות הקשב אצל התלמידים. הפעילות בבתי הספר מדורגת במקום גבוה במיוחד, ורק מעורבותו של מנהל בית הספר בתכנית מדורגת במקום בינוני. המורים למוזיקה גם מגלים תחושת סיפוק גבוהה מהפעילות בקונצרט ומההתנהגות המופתית של הילדים במהלך הקונצרט.

נראה אפוא שהמורים שהשיבו על השאלון גילו שביעות רצון גבוהה במיוחד מן התכנית. ניתן לומר שהמורים מרוצים מעבודתם, מגלים התלהבות מן העשייה וסומכים ידיהם על מבנה התכנית ותכניה. עם זאת, יש לציין שלא כל המורים מלאו את השאלון. לפיכך קשה לשפוט אם אכן הממצאים המתוארים לעיל הם גורפים ומתייחסים לכלל המורים. כל שניתן לומר בבירור הוא שמן המידע העולה בשאלונים שהופצו במחקר הנוכחי נראה שהמורים מרוצים מעבודתם, מאמינים בה ומגלים תמיכה ואמון בתכנית מפתח.

4.1 המלצות

1. להמשיך ולשמור על אופייה הייחודי של התוכנית הן מבחינת טווח הגילאים של התלמידים המשתתפים בה: כיתות ג'-ו', והן מבחינת ההיבטים המרכזיים אותה: הכנה, מפגשים, קונצרטים.
2. לנסות לקרב את הבנים בעיקר אלה בכיתה ו' באמצעים דידקטיים יצירתיים לתוכנית. בהקשר זה, חשוב להשקיע בהבניה נוספת של התכנית במהלך שלבי ההכנה, ולסגלה לאוכלוסיה חסרת קשב וריכוז.
3. להרבות ביצירות בהן התלמידים משתתפים כדי להגביר את ההנאה.
4. לבדוק מהן נקודות התורפה של היצירות שלא נתפסו כמהנות ולבדוק בדיקה מחודשת של מתודולוגיות ההוראה וגישות החשיפה אליהן.
5. להביא לידיעת בתי הספר את תפיסת התלמידים בדבר ההשפעה של המוזיקה על חיי בית הספר ועל התרומה שלה על פי התלמידים.
6. להגביר את המעורבות של הסמכות הבית ספרית, כגון המנהל, הן בתוכנית באופן גלובלי והן בשיעורים באופן ספציפי. מעורבות כזו תקטין את בעיות המשמעת ותחזק את מעמד המורים למוזיקה, המגיעים רק פעם בשבוע לכיתה.

7. להביא לידיעת כל המורים המשתתפים בתכנית את החשיבות שבמילוי שאלוני ההערכה, שכן בעשותם זאת הם יכולים להיות שותפים לקביעת הכיוון, התכנים ומרכיבי ההשפעה של התכנית בעתיד.

5. ביבליוגרפיה

- אריקסון, א.ה. (1978). *זהות נעורים ומשבר*. ע' עמלה (עורכת). תל-אביב: ספרית הפועלים.
- ברנד, א. (1997). השפעת ספריית קלטות בית ספרית על הרגלי ההאזנה למוסיקה. *מפתח, כתב עת למורי המוזיקה*, 1, 71-88.
- גלושנקוף, ק. (1999). אתה שומע מה שאני שומעת. *מפתח, כתב עת למורי המוזיקה*, 3, 105-119.
- ליכטנשטיין, ד. (2002). בין חינוך מוזיקלי לקהילה - הקשר וההקשר. *מפתח, כתב עת למורי המוזיקה*, 4, 103-119.
- ענבר, ע. (1997). תוכנית גרעין בחינוך המוזיקלי? - הזמנה לדיון. *מפתח, כתב עת למורי המוזיקה*, 1, 1-11.
- רימר, ב., וגורדון, א. (2001). השלמה או סתירה? העימות בין בנט רימר לאדווין גורדון. *מפתח, כתב עת למורי המוזיקה*, 4, 43-66.
- שטיימן, י., שמעוני, ש., יעקובי, ט. ושילון, נ. (2003). הערכת תכנית "מפתח" לחינוך מוזיקלי וקשר עם הקהילה. דוח מחקר הרשות למחקר ופיתוח במכללת לוינסקי לחינוך תל-אביב.
- שמואלי, אורבך, אורגד, טל-עטרני, מזרחי, קירש, תלמי (1978). הצעה לתוכנית לימודים, מוזיקה לגן הילדים ולבית הספר היסודי, לבית הספר הממלכתי והממלכתי-דתי. ירושלים: משרד החינוך והתרבות.

Bennet Reimer and Edwin Gordon (1994) The Reimer /Gordon Debate on Music Learning: Complementary or Contradictory Views? MENC. (In Hebrew Version). *Keynote*, 4, 43-67 .

Cohen, V. (1980). The Emergence of Musical Gestures in Kindergarten Children. Ph.D Dissertation, University of Illinois.

Hargreaves, D.J. (1982), The development of aesthetic reactions to music, *Psychology of Music*, Special Issue, 51-54.

- Hargreaves, D. J., Comber, C., & Colley A. (1995). Effects of Age, Gender, and Training on Musical Preferences of British Secondary School Students. *Journal of Research in Music Education*, 43, (3), 242-250
- Elliot, D. J. (1994). Music, education, and music values. In: H.Lees (Ed.), *Musical Connections: Tradition and Change*. Proceedings of the 21st World Conference of the International Society for Music Education (8-25). Tampa, Florida.
- Lichtensztajn, D. (2007).The "Live" Concert, a transient episode or a continuous educational Event in a multi-culturally divided society?. In: D.Coffman & L. Higgins (Eds.), *Creating Partnerships, Making Links, and Promoting Change*. Proceedings from the 2006 ISME Commission for Community Music Activity (120-131). Singapore.
- North, A., Hargreaves, D. J. & O'neill, S. (2000) The importance of music to adolescents. *British Journal of Educational Psychology*, 70, 255–72.
- Peterson, E. (2002). The creative dimension of the music listening experience. Ph.D.diss.,Northwestern University, Illinois.
- Winner, E. (1982). *Inverted Worlds: The Psychology of the Arts*. London: University Press.

MENC Standards of Musical Education in:

<http://www.menc.org/publication/books/standards.htm>

6. נספחים

6.1 נספח 1- שאלון לתלמידים תשס"ט

משתתפים יקרים בתכנית "מפתח"

חשוב לנו לדעת מה אתם חושבים ומרגישים לגבי המפגשים המוזיקליים עם הנגנים והמנחים בבית הספר ולגבי הקונצרטים בהיכל התרבות, בהם השתתפתם. דעותיכם חשובות לנו מאוד כדי שנוכל לשפר את התוכנית. קראו היטב את השאלות וסמנו בבקשה את הדירוג המתאים להרגשתכם. **כל מה שנכתב בלשון זכר מכוון לזכר ונקבה.**

תודה

קצת פרטים עליך:

סמן בעיגול או כתוב את התשובות המתאימות לך:

אני: תלמיד / תלמידה

בכיתה: ה' ו'

אני לומד נגינה מחוץ לבית הספר: כן / לא

אני מנגן ב: _____

השפה שבה אני מדבר בבית היא: עברית/ ערבית/ רוסית/ אמהרית/ אנגלית / צרפתית/

ספרדית/ אחרת _____

נולדתי בישראל: כן / לא

אם לא נולדת בישראל, היכן נולדת: _____

נא התייחס לכל משפט המופיע בטבלה הבאה. סמן ליד כל משפט: אם אתה בכלל לא מסכים - סמן 1, אם מסכים מעט מאוד - סמן 2, אם מסכים (באופן בינוני) - סמן 3, ואם מסכים מאוד-מאוד - סמן 4.

מסכים מאוד מאוד	מסכים	מסכים מעט מאוד	בכלל לא מסכים		
4	3	2	1	1. כשאני יודע שאני אלך להיכל התרבות לשמוע את היצירה שאותה אני לומד בכיתה, אני מתייחס יותר ברצינות לשיעור	
4	3	2	1	2. כשאני שומע בהיכל התרבות יצירה שלמדתי בכיתה, אני נהנה יותר	
4	3	2	1	3. אם תהיה לי אפשרות, אשמח לשמוע עוד קונצרטים בהיכל התרבות	
4	3	2	1	4. אני נהנה יותר במפגשים עם נגני התזמורת בבית הספר, מאשר בקונצרט בהיכל התרבות	
4	3	2	1	5. במפגשים בבית הספר אני לומד דברים חדשים על הנגנים	
4	3	2	1	6. במפגשים בבית הספר אני לומד דברים חדשים על כלי הנגינה	
4	3	2	1	7. המפגשים עם הנגנים בבית הספר עוררו בי רצון לנגן	
4	3	2	1	8. הקונצרטים בהיכל התרבות עוררו בי רצון לנגן	
4	3	2	1	9. ככל שהולכים ליותר קונצרטים, כך אפשר יותר ליהנות מהם	
4	3	2	1	10. קשה לי להתרכז בקונצרט למשך זמן ארוך בהאזנה למוזיקה	
4	3	2	1	11. כשהולכים לשמוע קונצרט בהיכל התרבות זהו אירוע חגיגי	
4	3	2	1	12. כשאני יודע שאנחנו הולכים למפגש עם נגני התזמורת בבית הספר, אני מאד שמח	
4	3	2	1	13. במפגשים עם הנגנים בבית הספר למדתי להאזין בשקט למוזיקה	
4	3	2	1	14. מפריע לי אם במהלך הקונצרט יש רעש בקהל	
4	3	2	1	15. המנחה בקונצרט עוזר לי להתרכז ולהקשיב טוב יותר	
4	3	2	1	16. המנחה במפגש בבית הספר עוזר לי להקשיב וליהנות מהמוזיקה	
4	3	2	1	17. בשיעורי המוזיקה יש אווירה טובה בכיתה	
4	3	2	1	18. דברים שאני לומד בשיעורי המוזיקה מתקשרים גם לדברים שאני לומד בשיעורים אחרים בבית הספר	

4	3	2	1	19. אני מרגיש שההאזנה למוזיקה לא תורמת לי בכלל
4	3	2	1	20. ההקשבה למוזיקה מלמדת אותי להקשיב יותר טוב גם בשיעורים אחרים בבית הספר
4	3	2	1	21. אני חושב שתכנית "מפתח" משפיעה לטובה על החיים בבית הספר
4	3	2	1	22. לסיכום, אני שמח שאני משתתף בתכנית "מפתח"

בקונצרט השנה שמעתם במסגרת התכנית "הפילהרמונית רוקדת" את היצירות הבאות:

1. מארש החתונה מתוך חלום ליל קיץ, מאת פליקס מנדלסון
2. סקרצו מתוך חלום ליל קיץ, מנדלסון
3. ריקוד הליצנים, מתוך חלום ליל קיץ, מנדלסון
4. ריקוד הגבוט מתוך הסוויטה מס' 3 ברה מז'ור, יוהן סבסטיאן באך
5. ריקוד גרמני מס' 3, ק. 605, וולפגאנג אמדאוס מוצרט
6. ריקוד סלבוני מס' 2, אנטונין דבוז'ק
7. ולס מתוך הסילפידים, מאת פרידריך שופן
8. ריקוד ספרדי, מאת מנואל דה פאייה
9. ריקוד האבריים מתוך הבלט "רומיאו ויוליה", סרגיי פרוקופייף
10. ממבו וסקרצו מתוך סיפור הפרברים, ליאונרד ברנשטיין

סמן למעלה בעיגול שתי יצירות אשר מהן נהנית יותר מן האחרות.

מדוע נהנית דווקא משתי יצירות אלה?

תודה

6.2 נספח 2 - שאלון למורים תשס"ט

מורים⁴ למוזיקה יקרים,

הינכם משתתפים השנה בתכנית "מפתח", תכנית לחינוך מוזיקלי וקשר עם הקהילה. אנו מעוניינים לדעת כיצד משתלבת התכנית בבית ספרכם ובכיתותיכם ומהם פירותיה. אנא, ענו על השאלון שלהלן וסייעו לנו להמשיך במפעל זה ולשפרו כל העת.

א. פרטים אישיים

מגדר: 1. זכר 2. נקבה

שנת לידה: _____ ארץ לידה: _____ שנת עליה: _____

השכלה:

מסלול לימודים	מקום לימודים	סוג התעודה שרכשת במוסד זה
קונסרבטוריון למוזיקה		
תעודת הוראה		
לימודים גבוהים באקדמיה למוזיקה		
לימודים גבוהים שלא במסגרת האקדמיה למוזיקה		

מעמד בעבודה כיום: 1. קבוע 2. ממלא מקום 3. מורה מתחיל 4. אחר
פרט _____

היקף משרתך כיום: (ציין אחוזי משרה) _____
מספר בתי"ס שאתה מלמד בהם במסגרת תכנית מפתח: _____
מספר השנים שאתה מלמד לפי תכנית מפתח: _____
מספר שנות הוותק הכללי שלך בהוראה: _____
מספר שנות הוותק שלך בהוראת מוזיקה בארץ: _____

פרטים על ביה"ס שבו אתה מלמד לפי תכנית מפתח:

סוג הפקוח: 1. ממלכתי 2. ממלכתי דתי 3. אחר. פרט _____
טווח הכיתות הלומדות בביה"ס לפי תכנית "מפתח": _____
מספר השנים שביה"ס משתתף בתכנית מפתח: _____
מספר השנים שאתה מלמד/ת לפי תכנית "מפתח" בבי"ס זה: _____
מצב סוציו אקונומי של אוכלוסיית התלמידים בביה"ס: 1. גבוה 2. בינוני 3. נמוך

⁴ כל הנאמר בלשון זכר כוונתו זכר ונקבה

ב. על תכנית "מפתח"

נא סמנו ליד כל היגד את מידה ההסכמה עם ההיגד, כאשר 1 – בכלל לא מסכים, 5 – מסכים במידה רבה מאוד.

מסכים במידה רבה מאוד				בכלל לא מסכים		
5	4	3	2	1	תכנית "מפתח" מסייעת לי לבנות תכנית לימודים שנתית מובנית לשיעורי המוזיקה	1
5	4	3	2	1	התכנית מהווה פריצת דרך בהוראת המוזיקה בבית הספר	2
5	4	3	2	1	התכנית מבליטה את מקום המורה למוזיקה בבית הספר	3
5	4	3	2	1	התכנית חשובה במיוחד לילדים שהמוזיקה מהווה כלי ביטוי מרכזי עבורם	4
5	4	3	2	1	הרפרטואר שנבחר לתכנית "הפילהרמונית רוקדת" מתאים לילדי בית ספר יסודי	5
5	4	3	2	1	התכנית שפרה את הרגלי הקשב וסייעה למיקוד תשומת הלב בכיתה	6
5	4	3	2	1	התכנית תובענית מידי ולא מאפשרת לי ללמד גם נושאים אחרים משלי	7
5	4	3	2	1	הילדים נהנו מהלימודים במסגרת התכנית	8
5	4	3	2	1	תכנית "מפתח" הניעה יותר ילדים להתחיל ללמוד נגינה	9
5	4	3	2	1	רוב מורי בית הספר יודעים על התכנית ועל מה שקורה בה	10
5	4	3	2	1	מורים מבית הספר שמחים להצטרף לכיתה להאזנה לקונצרט בהיכל התרבות	11
5	4	3	2	1	מובילי התכנית מסייעים לי לפתור בעיות המתעוררות בהפעלת התכנית	12
5	4	3	2	1	מנהל/ת בית הספר מעודד/ת ומטפח/ת את פעילותי בתוכנית	13
5	4	3	2	1	באופן כללי אני שבע רצון מכך שבית הספר שבו אני מלמד משתתף בתכנית "מפתח"	14

ג. החשיבות העיקרית של תכנית "מפתח" היא:

נא דרגו את ההיגדים הבאים על פי סדר חשיבות יורד. 5 - יסמן דרגת חשיבות הגבוהה ביותר. 1 - יסמן דרגת חשיבות הנמוכה ביותר ביחס לשאר ההיגדים. כל היגד יקבל דרוג שונה.

הדרוג שלו	ההיגד
	לפתח את האהבה למוזיקה אצל הילדים
	לפתח את תרבות הקשב של הילדים
	להכין עתודת נגנים
	להעשיר את הידע המוזיקלי של הילדים
	להכין קהל יעד עתידי של שוחרי מוזיקה קלאסית

ד. "הפילהרמונית רוקדת" - על המפגשים המוזיקליים (עם נגנים ומנחים) בבית הספר

נא סמנו ליד כל היגד את מידה ההסכמה עם ההיגד, כאשר 1 – בכלל לא מסכים, 5 – מסכים במידה רבה מאוד.

מסכים במידה רבה מאוד				בכלל לא מסכים		
5	4	3	2	1	1 הנחיית המפגשים עם הנגנים שנערכים בבית הספר צריכה להיות חווייתית יותר מדיקטטית	
5	4	3	2	1	2 ההרכבים המוזיקליים אשר באו לבית הספר היו נפלאים	
5	4	3	2	1	3 המפגשים עם הנגנים בבית הספר יצרו אווירה אינטימית ומיוחדת	
5	4	3	2	1	4 הנגנים המגיעים לבית הספר מראים עניין ומעורבות	
5	4	3	2	1	5 הנגנים הבאים לבית הספר יוצרים קשר טוב עם הילדים	
5	4	3	2	1	6 הילדים מצפים לבואם של ההרכבים המוזיקליים לבית הספר	
5	4	3	2	1	7 בית הספר ערוך ומאורגן לקבלת הנגנים והמנחה בבית הספר	
5	4	3	2	1	8 מנהל בית הספר משתתף בכל או בחלק מן המפגשים עם הנגנים בבית הספר	
5	4	3	2	1	9 למנחה יש תרומה משמעותית להנאה של הילדים מהמפגש עם הנגנים בבית הספר	
5	4	3	2	1	10 למנחה יש תרומה משמעותית לקשב של הילדים במפגש בבית הספר	

ה. "הפילהרמונית רוקדת" - על הקונצרט בהיכל התרבות

מסכים במידה רבה מאוד				בכלל לא מסכים		
5	4	3	2	1	הילדים נהנו מאוד בקונצרט "הפילהרמונית רוקדת" בהיכל התרבות	1
5	4	3	2	1	בקונצרט בהיכל התרבות היה קשה לילדים להאזין במשך הזמן הארוך יחסית	2
5	4	3	2	1	התנהגות הילדים בקונצרט הייתה מכובדת	3
5	4	3	2	1	הילדים מצפים להגיע להיכל התרבות לקונצרט	4
5	4	3	2	1	יש ילדים שמעדיפים לא להגיע לקונצרט בהיכל התרבות	5
5	4	3	2	1	במהלך הקונצרט בהיכל התרבות היה צריך להשקיע את הילדים באולם לעיתים קרובות	6
5	4	3	2	1	הנחיית הקונצרט צריכה לעורר סקרנות ומוטיבציה להקשבה למוזיקה	7
5	4	3	2	1	המפגש עם הקונצרט "החי" באולם גדול חשוב להתפתחות המוזיקלית של הילדים	8
5	4	3	2	1	התלמידים נהנו יותר מהיצירות שלימדתי בכיתה באופן מעמיק	9
5	4	3	2	1	הייתה לי תחושת סיפוק לראות את תלמידי בקונצרט	10

ו. לקראת המשך התכנית והרחבתה הייתי ממליץ:

תודה על שיתוף הפעולה

צוות המחקר, מכללת לוינסקי לחינוך